

Univerzita Hradec Králové

Pedagogická fakulta

Katedra Sociální patologie a sociologie

Spolupráce s mladistvými pachateli z pohledu kurátora pro mládež

Bakalářská práce

Autor: Dominika Jirková
Studijní program: B7507 – Specializace v pedagogice
Studijní obor: Sociální patologie a prevence
Vedoucí práce: prof. PhDr. Blahoslav Kraus, CSc.
Oponent práce: Mgr. Stanislava Hofěrková, Ph.D.

Zadání bakalářské práce

Autor:	Dominika Jirková
Studium:	P16P0706
Studijní program:	B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor:	Sociální patologie a prevence
Název bakalářské práce:	Spolupráce s mladistvými pachateli z pohledu kurátora pro mládež
Název bakalářské práce AJ:	The cooperation with underage offenders: From the perspective of a juvenile liaison officer

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

V teoretické části se bakalářská práce zabývá vymezením pojmu mladiství, konkrétněji se pak věnuje mladistvým jakožto pachatelům trestné činnosti. Dále pojednává o práci kurátora pro mládež, jaké jsou jeho povinnosti a pracovní náplň. Empirická část pak obsahuje rozhovor s kurátorem pro mládež s dlouholetou praxí v oboru. Zároveň tato část práce poskytuje případové studie mladistvých pachatelů, z nichž vyplývají specifika spolupráce s kurátorem pro mládež.

JEDLIČKA, Richard, et al. Děti a mládež v obtížných životních situacích : Nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí. 1. Praha : Themis, 2004. 480 s. ISBN 80-7312-038-0. KOPŘIVA, Karel. Lidský vztah jako součást profese : Psychoterapeutické kapitoly pro sociální, pedagogické a zdravotnické profese. 4. Praha : Portál, 2000. 147 s. ISBN 80-7178-429-X. KRAUS, Blahoslav; POLÁČKOVÁ, Věra., a kol. Člověk - Prostředí - Výchova : K otázkám sociální pedagogiky. 1. Brno : Paido, 2001. 200 s. ISBN 80-7315-004-2. MATOUŠEK, Oldřich, a kol. Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi. 1. Praha : Portál, 2005, 352 s. ISBN 80-7376-002-x. MATOUŠEK, Oldřich. Slovník sociální práce. 2. přeprac. Praha : Portál, 2008. 272 s. ISBN 978-80-7367-368-0.

Garantující pracoviště: Katedra sociální patologie a sociologie, Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: prof. PhDr. Blahoslav Kraus, CSc.

Oponent: Mgr. Stanislava Hoferková, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 22.1.2018

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala pod vedením vedoucího práce prof. PhDr. Blahoslava Krause, CSc. samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne

Dominika Jirková

Poděkování

Tímto bych chtěla poděkovat vedoucímu bakalářské práce prof. PhDr. Blahoslavu Krausovi, CSc. za jeho věnovaný čas, cenné rady a za laskavý přístup při tvorbě práce.

Anotace

JIRKOVÁ, Dominika, 2019. *Spolupráce s mladistvými pachateli z pohledu kurátora pro mládež*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové. 65 s. Bakalářská práce.

Bakalářská práce se zabývá procesem spolupráce s mladistvými pachateli z pohledu kurátora pro mládež. Je členěna do čtyř hlavních kapitol, z nichž první tři jsou věnovány teoretické rozpravě o kriminalitě jako sociálně patologickému jevu, o mladistvých pachatelích a o specifických výkonech profese kurátora pro mládež. Poslední, čtvrtá kapitola, se soustřeďuje na empirické šetření. Pro výzkum byl využit kvalitativní přístup, data byla získána na základě studia spisů a dokumentace orgánu sociálně-právní ochrany dětí, dále také prostřednictvím rozhovoru s kurátorem pro mládež s mnohaletou praxí v oboru. Zatímco zpracované případové studie reflektují průběh spolupráce mezi uvedenými dvěma subjekty, cílem analýzy rozhovoru je poodhalit odpovědi na stanovené výzkumné otázky.

Klíčová slova: mladiství, kriminalita, kurátor pro mládež, spolupráce s mladistvými pachateli, provinění, juvenilní delikvence

Annotation

JIRKOVÁ, Dominika, 2019. *The cooperation with underage offenders: From the perspective of a juvenile liaison officer*. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové. 65 pp. Bachelor Degree Thesis.

The bachelors thesis addresses the process of work with juvenile offenders from the perspective of the curator for youth. The thesis consists of four main chapters. The first three chapters discuss crime as a social-pathological phenomenon, juvenile offenders, and issues peculiar to the profession of the curator for youth, respectively. Chapter four deals with empirical survey. The research was based on the qualitative approach. The data had been acquired from files and documents of the Authority for Social and Legal Protection of Children, as well as from an interview with a long-serving curator for youth. The case studies included in the thesis reflect the co-working process between the above mentioned two subjects. The interview analysis aims to find answers to the research questions.

Key words: the youth, crime, curator for youth, co-working with juvenile offenders, offence, juvenile delinquency

Prohlášení

Prohlašuji, že bakalářská práce je uložena v souladu s rektorským výnosem č. 13/2017 (Řád pro nakládání s bakalářskými, diplomovými, rigorózními, dizertačními a habilitačními pracemi na UHK).

Datum:.....

Podpis studenta:.....

Obsah

Úvod.....	9
1. Kriminalita jako sociálně patologický jev.....	11
1.1. Charakteristika kriminality jako sociálně patologického jevu	11
1.2. Specifické kategorie kriminality.....	13
2. Mladiství jako pachatelé trestné činnosti.....	15
2.1. Charakteristika období mladistvých	15
2.2. Mladiství z hlediska trestního práva	18
2.3. Příčiny a faktory delikventního chování	20
3. Činnost kurátora pro děti a mládež	23
3.1. Náplň práce kurátora pro mládež.....	23
3.2. Metody spolupráce s klientem.....	25
3.3. Legislativa pojící se k výkonu profese.....	27
3.4. Spolupráce kurátora pro mládež s dalšími subjekty	28
3.5. Možná rizika spjatá s výkonem profese	30
4. Spolupráce kurátora pro mládež s mladistvými pachateli v praxi	35
4.1. Cíle výzkumu a základní výzkumné otázky.....	35
4.2. Kvalitativní přístup a zvolené metody	36
4.3. Případové studie	38
4.4. Analýza rozhovoru s kurátorem pro mládež	43
Závěr	50
Použité prameny	52
Přílohy	57
Příloha č. 1 – doslovný opis rozhovoru s kurátorem pro mládež	57

Úvod

Téma bakalářské práce bylo zvoleno z jasného důvodu, a to že je autorce jak cílová skupina mladistvých pachatelů, tak práce kurátora pro děti a mládež blízká a zvažuje v budoucnu směřovat své profesní uplatnění právě do této oblasti. Vypracování bakalářské práce na uvedené téma by mohlo být přínosem nejen pro autorku samotnou, ale i pro ostatní potencionální zájemce na pozice zaměřené na pomoc rizikové mládeži, dále pak pro širokou veřejnost, a to ať už pro mládež samotnou, tak i pro dospělé v rolích rodičů. Autorka se domnívá, že zvolené téma je v aktuálně dostupné literatuře ne příliš dostatečně zpracované.

Věnovat se problematice spolupráce mezi kurátorem pro mládež a mladistvými pachateli považuje autorka za důležité a v naší současné společnosti velmi aktuální. Domnívá se, že naše společnost se neustále mění a vyvíjí, s čímž úzce souvisí i vytváření čím dál tím větších nároků a tlaku na jedince. Zároveň s sebou současná doba nese spoustu rizik a nástrah, díky nimž může (nejen) mladý člověk poměrně snadno sejít ze správné cesty životem. Uvedené skutečnosti pak mohou ústít v psychické problémy a vznik sociální patologie. Kurátoři jsou zde často od toho, aby pomáhali těmto zbloudilým jedincům vrátit se zpět do správných kolejí a žít spořádaným životem.

Autorka předpokládá, že kurátor pro mládež může v životě nezletilých sehrát zcela zásadní roli. Je tedy patrné, že se jedná o profesi, při jejímž výkonu na sebe dotyčný přebírá nesmírnou zodpovědnost. Každý, kdo se chce stát kurátorem, má před sebou celou řadu nelehkých úloh. Z výše uvedených myšlenek autorce vyplývá, že je zapotřebí klást vysoký důraz na vzdělávání a rozvoj osobnostních kompetencí nejen lékařů, ale i sociálních pracovníků; ať už se jedná například o dobrovolníky v různých neziskových organizacích, nebo právě o pracovníky OSPOD, jako jsou kurátoři pro mládež. Jednoduše řečeno, role uvedených odborníků je v naší společnosti nezastupitelná a velmi potřebná.

Nejen na praxi v dětském diagnostickém ústavu, ale i v běžném životě, se autorka setkala s rodinami a jedinci, kteří řeší složité životní situace, na něž sami nestačí. Kurátoři pro mládež se věnují zejména nezletilým osobám s různorodou škálou problémů – od problémů ve škole (například záškoláctví, specifické poruchy učení, poruchy chování spjaté s negativismem), přes problémy s užíváním návykových látek, gamblerstvím a jinými závislostmi, až po kolize se zákonem v podobě trestné činnosti mládeže. Pro všechny tyto jedince je kurátor klíčovou osobou, jelikož často pocházejí z dysfunkčních

rodin, které jim nevtiskují řádné morální hodnoty a nevedou je k plnění společensky uznávaných vzorců chování. Fischer a Škoda dokazují, že negativní vývoj jedince v dětství a adolescenci se může výrazně podílet na vzniku antisociálního chování v dospělosti. Tedy například na budoucí neuplatnitelnosti daného jedince ve společnosti (Fischer, Škoda, 2014, s. 181-182). Proto je nesmírně důležité se odborně věnovat všem těm, kteří se ve svém raném vývoji jeví problémově a vynaložit veškeré úsilí pomáhat.

Z výčtu všech problémů, se kterými se potýkají klienti kurátora pro mládež je patrné, že každý případ je zcela odlišný a vyžaduje individuální přístup. Zohledněna musí být při spolupráci, mimo jiné, například odlišnost osobnosti a chování každého jedince, se kterým přijde kurátor pro mládež do styku. Nelze tedy pracovat podle jakéhosi předepsaného a pevně daného vzorce. Z těchto důvodů považuje autorka činnost kurátora pro mládež za velmi náročnou; je zcela jistě zapotřebí uplatnit celou řadu dovedností a spousty energie na to, aby spolupráce byla efektivní.

Úspěšnost procesu spolupráce nezávisí samozřejmě jen na schopnostech kurátora, ale také na dalších faktorech, které by měla poodhalit empirická část této bakalářské práce, a to prostřednictvím případových studií a analýzy rozhovoru s kurátorem pro mládež, který se v oblasti sociálně-právní ochrany dětí pohybuje již dlouhých 25 let, a tak se dá očekávat reflexe bohatých zkušeností. Sama autorka se domnívá, že velká část úspěchu při spolupráci stojí na tom, zda se jí účastní i rodina klienta. Dle jejího názoru je důležité, abychom provedli nejen změnu v hodnotové orientaci, či životním stylu mladistvého pachatele, ale aby tato změna nastala i u rodinných příslušníků, zejména pak u rodičů klienta. Za druhý významný faktor, podněcující úspěch a napravení delikventního jedince, považuje motivaci klienta. Motivovat jej může například vidina slibné budoucnosti v podobě studia, sportu, nabídky zaměstnání a podobně.

Cílem bakalářské práce je odpovědět na otázku, jak spolupracovat s mladistvými pachateli, aby byla ona spolupráce co nejefektivnější – ve smyslu nápravy jedince a jeho začlenění do společnosti. Dále bakalářská práce poukazuje na náročnost činnosti kurátora pro mládež a rizika spjatá s výkonem této profese. Práce je teoreticko-empirického charakteru a opírá se o kvalitativní výzkum.

1. Kriminalita jako sociálně patologický jev

1.1. Charakteristika kriminality jako sociálně patologického jevu

Sociální patologie a sociálně patologické jevy patří zcela nepochybně mezi stěžejní pojmy této bakalářské práce. O zrodu sociální patologie se můžeme dočíst v celé řadě publikací, jež se zabývají právě zmíněnou vědní disciplínou. Mezi čelní autory na našem území, publikující v uvedené oblasti, patří například Blahoslav Kraus, Oldřich Matoušek a Andrea Matoušková, nebo Slavomil Fischer a Jiří Škoda.

Nejprve je zapotřebí pohlédnout na pojem sociální patologie z hlediska historie. Kraus s Hroncovou uvádí skutečnost, že výše zmíněný pojem pochází od britského filosofa Herberta Spencera, který žil v letech 1820–1903. Spencer zastával myšlenky evolucionismu a sociálního darwinismu, rovněž je považován za autora organické teorie společnosti. Snažil se porovnávat biologický organismus se společenským, hledal mezi nimi různé paralely. Konkrétně pak například paralely mezi biologickou a sociální patologií (Kraus, Hroncová, 2010, s. 9).

V dnešní době je sociální patologie poměrně širokým pojmem, který má více významů. Procházková definuje sociální patologii jako: „*Shrnující pojem pro nezdravé, nenormální, obecně nežádoucí společenské jevy, tzv. společensky nebezpečné, negativně sankcionované formy deviantního chování. Je součástí sociální deviace, její vystupňovanou formou. ... Vznik a existence sociálně patologických jevů je výslednicí působení faktorů biologických, psychologických, sociálních, kulturních i dalších*“ (Procházková, 2001, s. 89). Ve stručném shrnutí uvedený pojem tedy označuje negativní jevy vyskytující se ve společnosti. Naše společnost se potýká s celou řadou sociálně patologických jevů, v souvislosti s mládeží můžeme uvést například užívání drog a jiných návykových látek, prostituci, či **kriminalitu**. Uvedené jevy jsou v současnosti předmětem zkoumání celé řady vědních disciplín, jako jsou dle Krause a Hroncové kupříkladu kriminální vědy (zejména kriminologie), různá odvětví psychologie – uvést můžeme psychologii osobní, sociální psychologii, patopsychologii, forenzní psychologii a podobně; biologie, medicína – z této oblasti je to například psychiatrie, či psychopatologie; sociologie, sociální pedagogika, sociální práce a jiné další vědy (Kraus, Hroncová, 2010, s. 9).

Kriminalitu lze velmi obecně chápat jako negativní jev, vyskytující se přirozeně ve společnosti. Jedná se o jednu z možných forem sociální deviace. Jusko uvádí, že pojem

kriminalita má svůj etymologický původ v latině, kde „crimen“ znamená provinění, zločin. Kriminalitu pak můžeme tedy souhrnně chápat jako všechny úmyslné i nedbalostní (neúmyslné) trestné činy spáchané na daném území za jednotku času. Obvykle se jedná o kriminalitu spáchanou v jednom konkrétním státě za rok (Jusko, 2010, s. 30). Ondrejkovič dodává, že existuje celá řada vědních disciplín, které se zabývají kriminalitou – například jejím vývojem a příčinami (kriminologie), zkoumáním obětí kriminality (viktimologie), či stíháním a vyšetřováním zločinů (kriminalistika). Všechna tato odvětví se vzájemně protínají (Ondrejkovič, 2009, s. 188).

Považujeme za důležité zmínit také výzkumy zabývající se kriminalitou, realizované na našem území. Vzhledem k tématu bakalářské práce se zaměříme na ta šetření, která mapují kriminalitu a antisociální chování u dětí a mladistvých. Jedním z nich je mezinárodní projekt SAHA (The Social And Health Assessment), který sice vznikl v Centru pro dětská studia na Yale University, veden však byl i v České republice¹. Informace o projektu a jeho výsledky lze čerpat například z publikace Sobotkové a kol. Autoři zde popisují, že se jedná o dotazníkový průzkum, jehož respondenty jsou dospívající žijící ve městech, ve věkové kategorii 12, 14 a 16 let. Jeho cílem je zmapovat celou řadu oblastí ze života dětí a dospívajících. Otázky se tak zaměřují například na oblast duševního zdraví, sociálních vztahů, nebo sociálního a zdravotního vývoje respondentů. Česká část výzkumu SAHA rovněž analyzuje antisociální chování u adolescentů (Sobotková a kol., 2014, s. 11-13). Uvedená část je stěžejní pro výzkum kriminality. Výsledky této oblasti šetření nám poskytují přehled o páchání majetkových deliktů, násilném a problémovém chování u zkoumaného vzorku adolescentů, či o kázeňských a právních důsledcích jejich jednání (Sobotková a kol., 2014, s. 67).

Významnou výzkumnou činnost v oblasti kriminality mladistvých provádí taktéž například Institut pro kriminologii a sociální prevenci (IKSP). Dle informací dostupných na webu je vždy vymezeno časové období, pro které jsou stanoveny různé výzkumné úkoly. Výsledky činnosti jsou poté dostupné i online, pro širokou veřejnost. Pro období 2016-2019 je stanoveno 19 různých výzkumných úkolů.

¹ Konkrétně v letech 2003-2004, jeho zpracovateli jsou Psychologický ústav Akademie věd ČR a Dětská psychiatrická klinika 2. lékařské fakulty Univerzity Karlovy v Praze. Česká část projektu nese název Rizikové faktory školního, sociálního a zdravotního vývoje školní mládeže (Sobotková a kol., 2014, s. 11)

V souvislosti s mladistvými pachateli stojí za zmínku zejména následující:

- **Příčiny a podmínky primární trestní recidivy mladistvých** – cílem výzkumného úkolu je analyzovat důvody prvního provinění u mladistvých pachatelů a následně se pokusit předcházet recidivě u těchto jedinců.
- **Rodinné skupinové konference** – rodinná skupinová konference je u nás v České republice poměrně novou technikou, inspirace pro její realizaci přichází ze zahraničí. Metoda je uplatňována například kurátory pro děti a mládež, užívá se tak i při spolupráci s mladistvými pachateli (viz podkapitola 3.2. Metody spolupráce s klientem). Výzkum si klade za cíl ověřit zejména účinnost uvedené techniky.
- **Zpracovávání každoročního analytického přehledu vývoje registrované kriminality** – výzkum se nezaměřuje primárně na mladistvé pachatele, mapuje kriminalitu obecně. Poskytuje mimo jiné přehled o současném stavu kriminality na našem území, její struktuře a intenzitě, či o skladbě známých pachatelů. Součástí zpracovaných výsledků jsou také meziroční porovnání uvedených údajů a jejich změn (Výzkumná činnost, 2016-2019, online).

1.2. Specifické kategorie kriminality

Existuje široké spektrum páchaných činů, jež jsou v naší společnosti označeny za protiprávní (trestné). Z tohoto důvodu je potřebné rozčlenit kriminalitu do dílčích specifických kategorií. Každá kategorie seskupuje trestné činy podobné povahy.

Ondrejkovič ve svém díle Sociálna patológia člení kriminalitu následovně:

- **násilná kriminalita** – sem řadíme trestné činy, které se vymezují agresivitou a násilím ať už vůči jednotlivci, či vůči skupině, konkrétně se jedná například o rvačku, týrání, loupež, či vraždu;
- **majetková kriminalita** – zde dominují především krádeže;
- **ekonomická kriminalita** – představuje trestné činy spjaté s podnikáním a celkově s oblastí hospodářství a ekonomie, zahrnuje činy jako je úplatkářství, zpronevěra, různé podvody, krácení daní a podobně;
- **mravnostní trestné činy** – jedná se o takové protiprávní činy, které narušují či jinak ohrožují život, zdraví, nebo morálku jedince či společnosti, příkladem je znásilnění, pohlavní zneužívání, či kuplířství;

- **organizovaná kriminalita** – jak již z označení vyplývá, jedná se o dlouhodobou a plánovanou trestnou činnost, kde na straně pachatele stojí skupina osob, disponující vnitřními vazbami a vztahy na základě hierarchie, dochází zde mezi členy k dělbě činnosti, cílem je zpravidla zvýšení zisku či vlivu ve společnosti, typickým organizovaným zločinem je například terorismus (Ondrejko, 2009, s. 198-199).

Autor rovněž připouští, že je možné kriminalitu strukturovat i dle pohlaví pachatele nebo stupně urbanizace v místě, kde potencionálně k trestnému činu dojde. Z tohoto hlediska obecně platí, že anonymita velkoměsta zpravidla přispívá k nárůstu kriminality (Ondrejko, 2009, s. 199).

Koťa se také věnuje pojmu „**kriminalita bílých límečků**“, ačkoliv není jeho autorem. Uvádí, že uvedený pojem pochází od významného sociologa Sutherlanda, který jej jako první použil a zároveň i definoval. Jedná se o kriminalitu osob respektovaného, vysokého sociálního statusu, která je páchána během výkonu jejich zaměstnání. Jde tak často o osoby vlivné, inteligentní a důmyslné. Sutherland se prý vymezením pojmu pokoušel změnit obecné mínění, že se kriminality dopouštějí pouze chudí, nemajetní jedinci s nízkým stupněm dosaženého vzdělání. Mezi trestné činy, spadající do této oblasti, patří například zpronevěry, úplatkářství, daňové úniky, vedení falešných výkazů v účetnictví a podobně. Je důležité zmínit v naší práci i tuto specifickou kategorii trestných činů, jelikož Koťa shledává mimo jiné negativní vztah právě mezi kriminalitou bílých límečků a současnou mládeží. Domnívá se, že politici, velké korporace a další vlivní a bohatí jedinci jsou často vzorem pro mladou populaci (Koťa, 2015, s. 134-137).

Mimo výše zmíněné základní kategorie bychom také mohli vyčlenit ještě specifickou kategorii trestných činů, kterými se stěžejně zabývá tato bakalářská práce – a to činy takové, jichž se dopouštějí děti a mládež. Oproti předchozímu dělení se tato kategorie liší v tom, že nesdružuje trestné činy podobné povahy. Soubor vzniká na základě podobnosti věku pachatelů. Je zapotřebí odlišovat protiprávní delikty spáchané nezletilými a dospělými, například vzhledem k odlišným způsobům zacházení s těmito pachateli (viz podkapitola 2.2. Mladiství z hlediska trestního práva). Ve spojitosti s dětskými a mladistvými pachateli používáme především pojmy **juvenilní delikvence** a **prekriminalita**. Jejich definici uvádí například Jusko: „...*Juvenilní delikvence je tedy souhrn negativních společenských jevů (kriminality nevyjímaje), kterých se dopustili*

mladiství ve věku 15-18 let, přičemž v policejních statistikách se do kriminality mládeže zahrnuje i prekriminalita dětí mladších 15 let“ (Jusko, 2010, s. 34).

Je důležité neopomenout na tuto problematiku pohlédnout i z opačné strany a zmínit **trestné činy páchané na dětech a mládeži**. Tyto činy jsou uvedeny a definovány společně s ostatními v zákoně č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. Jako příklad lze uvést soubor trestných činů proti rodině a dětem, konkrétně pak třeba trestný čin zanedbání povinné výživy (§ 196), trestný čin týrání svěřené osoby (§ 198) – v paragrafu se přímo nevyskytuje pojem syndrom CAN, avšak bývá s týráním dětí úzce spjat; nebo trestný čin ohrožování výchovy (§ 201). Dále lze uvést jako příklad trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti – do této kategorie řadíme mimo jiné znásilnění (§ 185), trestný čin pohlavního zneužití (§ 187), dále také výrobu a jiné nakládání s dětskou pornografií (§ 192) a řadu dalších sexuálních deliktů (zákon č. 40/2009 Sb., § 185-§ 201).

Lze bohužel vyvodit, že často k páchání výše uvedené kriminality dochází v prostředí, kde by se měly děti cítit nejbezpečněji – a to v prostředí rodiny. Syndromem CAN se autorka v této práci bude ještě blíže zabývat v podkapitole 2.3. Příčiny a faktory delikventního chování. Zde je mimo jiné rozebrána skutečnost, že poslední dvě uvedené kategorie kriminality – tedy kriminalita páchaná nezletilými a kriminalita páchaná na nezletilých, se často vyskytují ve vzájemné návaznosti. Pokud se dítě stane obětí trestné činnosti (týrání, zanedbávání a podobně) je zvýšené riziko pravděpodobnosti, že v budoucnu samo podlehne kriminálnímu jednání.

2. Mladiství jako pachatelé trestné činnosti

2.1. Charakteristika období mladistvých

Pokud bychom chtěli obecně definovat pojem „mladistvý,“ například z hlediska vývojové psychologie či sociologie, musíme použít odlišnou terminologii, jelikož tyto vědní disciplíny s uvedeným pojmem příliš nezacházejí. V odborných publikacích ze zmíněných oblastí zřejmě nenajdeme termín, jež by byl zcela totožný, můžeme však hledat různé paralely. Nejvíce k vymezení pojmu „mladistvý“ se zřejmě přibližuje pojem „adolescent“, jelikož označuje podobnou věkovou kategorii. Například Jandourek charakterizuje ve svém Sociologickém slovníku adolescenci následovně: *„Životní fáze navazující na pubescenci (obvykle mezi 14. a 22. r. života). ... Ze sociologického hlediska období přebírání role dospělého, zapojování se do společenského života a jeho institucí, definování vlastní sociální pozice a poznávání nároků společnosti. Znamená také fázi*

rozvinutí genitální sexuality a celkových změn v organismu, což ve spojení s nároky společnosti může znamenat pro adolescenta značnou zátěž ...“ (Jandourek, 2001, s. 13).

Z psychologického hlediska pohlíží na adolescenci například Langmeier s Krejčířovou. Ti ve své publikaci definují toto období jako vývojovou fázi jedince, přetrvávající zhruba mezi 15. až 22. rokem života. Během ní dochází zpravidla k dosažení plné reprodukční zralosti, dokončování tělesného růstu a k poměrně rychlým změnám v postavení jedince ve společnosti. Jedinec začíná navazovat první erotické vztahy, mění se také jeho sebepojetí (Langmeier, Krejčířová, 2006, s. 143-144). Charakteristickým znakem pro dané období je tedy změna ve vztazích – jak k ostatním, tak k sobě samému. Jedinec si hlouběji uvědomuje své vlastní já, bývá ve zvýšené míře orientován na vlastní budoucnost. Macek ve svém díle *Adolescence* uvádí zajímavý poznatek související se sebepojetím, prokázaný empirickými studiemi – a to takový, že u starších adolescentů dochází často k rozporům mezi aktuálním obrazem sebe samého a požadovanými standarty (Macek, 1999, s. 61-62). Tento rozpor a snaha přizpůsobit se většinové společnosti může být příkladem zdroje oné, výše v úvodu zmiňované, psychické zátěže, s níž se adolescenti a celkově mladí lidé potýkají.

Svou nezastupitelnou roli v životě adolescenta sehrávají také vrstevnické party. Kraus uvádí, že se jedná zejména o referenční sociální skupiny shlukující ty, kteří si jsou blízcí nejen věkem, ale sdílí rovněž podobné zájmy, koníčky, nebo třeba názory. Často vznikají volně (spontánně, přirozeně), dominují zde vztahy osobních sympatií, systém hodnot a norem je tvořen jednotlivými členy skupiny. Mohou však vznikat i organizovaně, zde se jedná například o skupiny utvořené v ústavních zařízeních (Kraus, 2001, s. 132-133). Ač mohou mít vrstevnické party na jedince negativní vliv (viz podkapitola 2.3. Příčiny a faktory delikventního chování), zcela jistě přináší do života adolescenta i významné benefity. Podle Macka dospívající díky členství v těchto skupinách nabývají pocit vlastní hodnoty a získávají určitý sociální status. Dochází také k osvojování nových rolí a dovedností, jedinec posiluje svoji roli ve společnosti a dostává se mu zpětné vazby na jeho chování. Spousta času, který spolu vrstevníci tráví, je věnován nezávaznému povídání, v pozdějším věku je pak typické například pořádání různých večírků. Rozvíjí se nejen vztahy přátelské, vznikají i první erotické a partnerské vztahy. Nezačlenění se do žádné z part může jedinec vnímat jako jakési negativní sociální stigma (Macek, 1999, s. 71-74).

Je zcela zřejmé, že každé vývojové období v životě člověka je spjato s různými specifickými problémy. Jinak tomu není ani v případě adolescentů. Pokud však chceme tuto skupinu mládeže charakterizovat a poukázat na problémy, se kterými se nejčastěji potýká, musíme hovořit o jedné konkrétní generaci, jelikož charakter, a rovněž tak i podstata problémů, jsou velmi proměnné s časem a dobou, v níž generace žije a dospívá. Musíme analyzovat prostředí obklopující zkoumanou generaci, nesmíme tedy opomínat například vliv současných společenských a ekonomických poměrů, v nichž jedinci dozrávají. Charakteristikou novodobé mládeže se zabývá například Kraus v publikaci *Středoškolská mládež a její svět na přelomu století*. Shledává posuny kupříkladu ve vztahu městské a venkovské mládeže, z hlediska pohlaví, věku, nicméně nejvýznamnější změna se podle jeho slov týká sociální diference – tedy prohlubování rozdílů v postavení a hmotném (materiálním) zabezpečení. Na jedné straně máme materiálně zabezpečené rodiny, na straně druhé rodiny na hranici životního minima. Tato atmosféra pak může přispět ke vzniku šikany (nejen) na území školy, ale také i jiných sociálně patologických jevů (Kraus, 2006, s. 18).

Dospívání lze, na základě předchozích poznatků, chápat jako vývojové období jedince mezi dětstvím a dospělostí. Je tedy zcela jasné, že se jedná o období velmi zásadní v životě každého z nás. Je bezpochyby charakteristické spoustou změn, ať již fyzických (tělesných), tak i mentálních a psychických. Jedinec prochází vlastní proměnou, utváří si zralejší formu vlastní identity. Nejen z toho lze vyvodit, že se jedná o velmi dynamické životní období. Vágnerová doslova uvádí, že: *„Adolescent se odpoutává od rodiny, od světa nadřazených dospělých. Už ho nezvládne pouhá formální autorita, kterou přestává uznávat, a skutečnou autoritu pro něj leckdy nikdo společensky přijatelný nemá. Zvyšuje se i riziko experimentování překračujícího běžné sociální normy“* (Vágnerová, 2014, s. 722). Vyplývá nám, že experimentování je v životě dospívajícího jedince do jisté míry normální a zcela přijatelné. Problém nastává, pokud dochází k překročení společenských norem, často souvisejícímu s porušováním zákona.

Dle Sobotkové a kol. je v současné populaci trendem růst podílu dospívajících, přijímajících rizikový způsob chování. Tento nárůst se týká zejména obyvatelstva ekonomicky vyspělých států. Na uvedenou skutečnost reagovala podle autorů i Světová zdravotnická organizace (WHO), která dokonce označila adolescenty za samostatnou rizikovou skupinu. Vlivem vzrůstajících tendencí adolescentů přijímat rizikové chování za životní styl, vymezila WHO dokonce pojem „syndrom rizikového chování

v dospívání“ (dále jen SRCH-D). V souvislosti se SRCH-D se hovoří o třech hlavních složkách rizikového chování, jejichž znění je dostupné rovněž z publikace Sobotkové a kol. Jedná se o:

- 1) **abúzus návykových látek** – statistiky bohužel vykazují pokles věku uživatelů, zároveň také zaznamenávají nárůst podílu dívek;
- 2) **negativní jevy v oblasti psychosociálního vývoje** – oblast zahrnuje poruchy chování a projevy sociální maladaptace, agrese, kriminalitu a delikvenci, sociální fobii, ale i sebepoškozování a sebevražednost;
- 3) **poruchy reprodukčního zdraví** – do této oblasti spadá například problematika předčasného sexuálního života, střídání partnerů a šíření pohlavně přenosných infekcí, či předčasná a nechtěná těhotenství;

všechny tři uvedené složky rizikového chování mají jednak společné příčiny, dále se také vzájemně ovlivňují a protínají (Sobotková a kol., 2014, s. 45).

Pelcák dodává, že projevy SRCH-D mohou mít zcela fatální následky, hovoří se údajně dokonce o tzv. nové morbiditě mládeže – ta je aktuálně hlavní příčinou mortality ve vývojovém období adolescence (Pelcák, 2015, s. 61). Rizikové chování tak nepochybně představuje problém, kterému je zapotřebí věnovat zvýšenou pozornost, a to nejen na odborné úrovni, ale i ve společnosti. Důležitá je samozřejmě prevence, které by se mělo dětem a dospívajícím dostávat například ve škole a v rodině.

2.2. Mladiství z hlediska trestního práva

Pojem mladistvý se uplatňuje zejména v oblasti trestního práva. Trestní odpovědnost mladistvých je totiž speciální normou vzhledem k trestnímu zákoníku a trestnímu řádu; udává ji zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (dále jen „zákon o soudnictví ve věcech mládeže“). Stanovuje, že mladistvým je ten, kdo v době spáchání provinění dovršil patnáctý rok a nepřekročil osmnáctý rok svého věku. Výjimka nastává, pokud mladistvý v době spáchání provinění nedosáhl dostatečné rozumové a mravní vyspělosti, aby mohl rozpoznat protiprávnost svého jednání, nebo jej ovládat. V takovém případě není mladistvý shledán trestně odpovědným. Může se tedy jednat například o jedince, u nichž se projeví příznaky duševního onemocnění, nebo jenž trpí některou z forem mentálního postižení (zákon č. 218/2003 Sb., § 2-§ 5).

Zezulová v publikaci Právní postavení mladistvých z roku 2004 uvádí, že hranice trestní odpovědnosti není ve všech státech totožná. V mnohých zemích je počátek trestní odpovědnosti spjat s daleko nižším věkem jedince. I na našem území můžeme v poslední době slyšet debaty o tom, zda bychom neměli usilovat o snížení hranice trestní odpovědnosti – a to zejména z důvodu nárůstu kriminality páchané dětmi do 15 let, či kvůli její zvyšující se brutalitě a závažnosti (Zezulová, 2004, s. 53).

Dojde-li ke spáchání provinění² a je-li mladistvý shledán vinným, ukládá se mu namísto klasického trestu, jak by tomu bylo v případě dospělého pachatele, takzvané **opatření**. Nedochozí pouze k odchylce v terminologii, liší se také výše trestních sazeb. Veškeré tyto skutečnosti udává a upravuje zákon o soudnictví ve věcech mládeže (zákon č. 218/2003 Sb., § 2).

Mladistvému lze uložit následující opatření (zákon č. 218/2003 Sb., § 15-§ 35):

- **ochranná opatření** – patří sem ochranné léčení, zabezpečovací detence, zabránění věci, zabránění části majetku a ochranná výchova;
- **trestní opatření** – těmi rozumíme obecně prospěšné práce, peněžitá opatření, peněžitá opatření s podmíněným odkladem výkonu, propadnutí věci, zákaz činnosti, vyhoštění, domácí vězení, zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu (podmíněné odsouzení), odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu s dohledem, odnětí svobody nepodmíněné³;
- **výchovná opatření** – do této kategorie řadíme dohled probačního úředníka, probační program, výchovné povinnosti, výchovná omezení a napomenutí s výstrahou.

² Trestný čin spáchaný mladistvým pachatelem nazýváme **provinění**; tuto skutečnost udává § 6, odst. 1 zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže (zákon č. 218/2003 Sb., § 6).

³ Dle § 5, odst. 3, zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů se trestní opatření nepodmíněného odnětí svobody u mladistvých pachatelů vykonává odděleně od ostatních odsouzených, a to ve věznicích, nebo zvláštních odděleních pro mladistvé s uplatňováním vnitřní diference (zákon č. 169/1999 Sb., § 5).

2.3. Příčiny a faktory delikventního chování

Z odborných publikací vychází, že příčiny vzniku a rozvoje kriminality a delikvence jsou multifaktoriální. To znamená, že se zpravidla vždy vyskytuje více příčin naráz, jež posilující negativní projevy a chování u mládeže. Se stejnou myšlenkou přichází taktéž autoři Fischer a Škoda. Blíže uvádějí, že na výši pravděpodobnosti vzniku a rozvoje kriminálního jednání má zásadní vliv soubor faktorů, který nazýváme jako **faktory biopsychosociální**. Tyto faktory působí ve vzájemné interakci (Fischer, Škoda, 2014, s. 170).

Biologické faktory představují kategorii vrozených dispozic. Můžeme sem řadit například pohlaví, věk, či vrozené dispozice k určitým způsobům reagování na podněty. Co se týče pohlaví jedince, delikventního a kriminálního jednání se dopouštějí častěji muži než ženy. Tento fakt potvrzuje například převaha mužských věznic na našem území nad věznicemi ženskými. Důvodem pro tuto skutečnost může být, že muži mívají díky pohlavnímu hormonu testosteronu větší tendence k agresivnímu chování (Fischer, Škoda, 2014, s. 171). Uvedený jev lze pozorovat i u dětských a mladistvých pachatelů. Jako důkaz nám může posloužit například poměr počtu dívek a chlapců přijatých do výkonu ústavní a ochranné výchovy. Údaje poskytují Statistické ročenky školství, které vydává Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT). Statistika mapující přijetí a odchody dětí a mládeže ve výchovných ústavech vykazuje, že v letech 2017/2018 bylo do uvedeného typu zařízení nově umístěno celkem 626 jedinců, z toho pak 229 dívek a 397 chlapců (Statistická ročenka školství: Zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy, 2018, online).

Na vzniku rizika výskytu delikventního chování se také výrazně podílejí poruchy související s centrální nervovou soustavou (CNS). V lékařských anamnézách delikventních osob se často vyskytují diagnózy, jako je syndrom hyperaktivity (Attention Deficit Hyperactivity Disorder – ADHD) nebo různé poruchy spjaté s minimální mozkovou dysfunkcí – MMD (Fischer, Škoda, 2014, s. 171). Vágnerová uvádí, že ve spojitosti s ADHD se často u dospívajících projevují problémy se sebeovládáním, netrpělivostí, zvyšuje se rovněž riziko užívání návykových látek či sklony k agresivnímu chování (Vágnerová, 2014, s. 720). Skutečnost, že diagnóza ADHD může výrazně znevýhodnit jedince a negativně ovlivnit jeho sociální život, potvrzují i autoři z oblasti dětské a dorostové psychiatrie. Orel a Facová v publikaci Psychopatologie uvádějí: „*Výrazné narušení zaznamenáváme v oblasti sociálních vztahů – pro emoční labilitu*

a problematické projevy chování jsou děti s hyperkinetickými poruchami odmítány jak vrstevníky, tak autoritami. Dalo by se říct, že mají problém všude a se všemi – to vede k frustraci, pocitům selhání, dysforii, negativismu apod., což dále potencuje problémové vzorce chování a emoci“ (Orel, Facová, 2012, s. 181).

Pokud hovoříme o **psychických faktorech**, jedná se do jisté míry rovněž o vrozené dispozice. Nezanedbatelný význam hraje například temperament jedince, tedy vrozené dynamické vlastnosti osobnosti. Temperament se projevuje v chování, konkrétněji v reakci na podněty. Nejvyšší pravděpodobnost delikventního chování je spjata s jedinci, jež jsou cholericky ladění. Pojem choleric totiž označuje osobu, která se projevuje jako emočně labilní extrovert. Ten je silně vzrušivý, má sklony k výbuchům hněvu a k agresi, těžko se ovládá. Rovněž reaguje často impulsivně a nerozvážně. Dalším znakem cholerika je, že reaguje bez zábrán (Fischer, Škoda, 2014, s. 172).

Dalším vrozeným faktorem, který patří do této kategorie, je intelekt. Je samozřejmé, že nelze jednotně říct, že by se úroveň intelektu osob páchajících trestné činnosti pohybovala na totožné úrovni. Rozumové schopnosti těchto osob se pohybují na škále od mentální retardace po genialitu. Obecně však můžeme konstatovat, že se častěji delikventního chování dopouštějí jedinci, jejichž rozumové schopnosti se pohybují na nižší úrovni (Fischer, Škoda, 2014, s. 172).

Neméně důležité je zmínit i takové faktory, které se vyvíjejí až v průběhu života. Významný vliv na psychiku a psychické zdraví každého jedince má bezpochyby rodina a rodinné zázemí. Fatální tedy pro vývoj dítěte či mladistvého mohou být problémy spjaté s nevhodným působením právě rodiny. O tomto tématu pojednává i samostatná kapitola v publikaci Vágnerové – Současná psychopatologie pro pomáhající profese. Vágnerová mezi tyto problémy, jež mohou negativně narušit psychiku dítěte, řadí zejména syndrom CAN (= syndrom týraného a zneužívaného dítěte), dále také s tímto syndromem spjatou psychickou a sociální deprivaci. Každé týrané dítě má svůj vlastní způsob vyrovnání se s negativní zkušeností. Možností je celá řada, jednou z nich je například i tzv. identifikace s agresorem. Ta se projevuje bezohledností k ostatním, agresí, či vyvoláváním konfliktů. Chování jedince je hostilní. Cílem je přijmout roli násilníka – tedy jedince mocného, aktivního a zbavit se tak pocitů bezmocnosti a strachu. Mezi další důsledky týrání dítěte, které se mohou v budoucnu projevit, patří všeobecně potíže v mezilidských vztazích (Vágnerová, 2014, s. 560–563).

Je tedy zcela nepochybné, že rodina má zásadní vliv na chování jedince. Při realizaci výkonu činnosti kurátora pro mládež je tedy vhodné zaměřit se nejen na daného klienta, ale i na jeho rodinu a rodinné zázemí. Aby byla spolupráce s klientem úspěšná a došlo k vymizení, či alespoň zmírnění projevů nežádoucího chování, je nezbytné do tohoto procesu zapojit i rodiče a blízké příbuzné klienta. S vlivem rodiny jsou úzce spjaty také **faktory sociální**.

Negativní rozvoj **sociálních faktorů** podporujících delikventní chování u jedince je častým důsledkem působení dysfunkční rodiny. K této problematice se opět vyjadřují Fischer a Škoda – mimo jiné sdělují, že velký problém nastává, pokud rodiče nejsou schopni plnit svou rodičovskou funkci. Děti a mladiství přejímají od svých rodičů určité vzorce chování, a to i ty nežádoucí. Jsou známy případy, kdy se rodiče delikventních jedinců sami dopouštěli či dopouštějí asociálních a antisociálních forem chování. Jednat se může například o závislost na alkoholu a drogách, ale i o páchání trestné činnosti (kriminalitu). Anamnézy delikventních jedinců rovněž často poukazují na neúplnost rodiny. Vyskytují se rozdíly v tendencích chovat se delikventním způsobem u jedinců z rodin úplných, neúplných (chybí zde jeden z rodičů), z náhradních rodin (chybí oba rodiče), či u jedinců s uloženou ústavní výchovou, přičemž zkušenost jedince s pobytem v ústavu se často snoubí s citovou deprivací (Fischer, Škoda, 2014, s. 172–173).

Z poznatků načerpaných z oblasti psychiatrie a psychopatologie lze doplnit, že k zdárnému psychickému vývoji přispívá také zdravá míra přijetí ze strany autorit (rodičů), ale i vrstevníků, z níž ústí jak sebepřijetí, tak přijímání druhých. Dále je také velmi důležité, aby se jedinci dostávalo ocenění, které pak rovněž vrcholí k sebeocenění a vyvinutí schopnosti ocenit druhé (Orel, Facová, 2012, s. 177).

Výrazně posílit riziko vzniku delikventní chování u mladistvých může také skutečnost, že se mladistvý dostane do špatného kolektivu. V tomto případě hovoříme o negativním vlivu vrstevnických part. Vágnerová uvádí: *„Problematičtí jedinci mají tendenci ke sdružování se se stejně zaměřenými vrstevníky, což vede k dalšímu nárůstu asociálních projevů. V takových skupinách jsou ceněné jiné vzorce chování než ty, které jsou požadovány v majoritní společnosti“* (Vágnerová, 2014, s. 730). Při snahách napravit chování jedince je tedy zcela nezbytné jej vyjmout z problémové party a pomoci mu nalézt způsob, jak smysluplně trávit volný čas. Mezi žádoucí aktivity patří například

různé volnočasové kroužky, s nabídkou aktivit se také můžeme setkat v nízkoprahových centrech, která jsou rozmístěna po celém území České republiky.

Žijeme v době, kdy ve spojitosti s trávením volného času u dětí a mladistvých významně roste popularita sociálních sítí a aktivit v kyberprostoru. V rámci běžného života je snadné vypořádat, že již děti v mateřské škole často vlastní smartphone nebo tablet. S rostoucím věkem také zcela jistě roste procento nezletilců, jež mají založený profil alespoň na jedné sociální síti. Prostřednictvím těchto sítí mají uživatelé možnost například sdílet různé formy obsahu, sledovat aktivitu a příspěvky ostatních uživatelů nebo vzájemně komunikovat. Můžeme tak pochopitelně hovořit i o vlivu médií. Ačkoliv mají média nepochybně celou řadu benefitů, přináší s sebou také jistá rizika a mohou negativně ovlivňovat chování nezletilců. Kyberprostor se také v důsledku svého rozvoje stal jakýmsi podhoubím pro páchaní trestné činnosti. České noviny na základě tvrzení ředitele odboru prevence kriminality ministerstva vnitra uvádí, že v posledních sedmi letech (mezi lety 2011 až 2018) vzrostla kriminalita v kyberprostoru o 400 procent. Jedná se však ve většině případů o kriminalitu skrytou, z čehož jasně vyplývá, že konečné číslo může být ještě vyšší. Mladiství a děti se nezdá, že stávají oběťmi, ale i pachatelé této trestné činnosti (Kriminalita na internetu roste, z větší části je skrytá, 2019, online).

3. Činnost kurátora pro děti a mládež

3.1. Náplň práce kurátora pro mládež

Pojmem kurátor pro mládež se zabývají například Matoušek a Matoušková, a to ve svém díle *Delikvence mládeže*. Zde definují kurátory pro mládež jako zaměstnance sociálních odborů obecních úřadů, přičemž náplň jejich práce je pečovat o děti mladší 15 let, jež se dopustily činu, který by byl u dospělých klasifikován jako trestný; dále o mladistvé jedince, kteří spáchali provinění a bylo u nich zahájeno trestní stíhání, ale také o děti a mladistvé, jenž mají opakované problémy a vykazují známky závažných poruch chování. Co se týče zmiňovaných problémů, jedná se například o úteky z domova, záškoláctví a s těmito jevy spjatá absence ve škole, dále abúzus návykových látek, závislost na hracích automatech, a podobně (Matoušek, Matoušková, 2011, s. 150). Definici můžeme čerpat i z jiných děl tohoto autora, například ze *Slovníku sociální práce*. Zde Matoušek popisuje osobu kurátora pro mládež následovně: „*V ČR odborný pracovník státní sociální pomoci, který se zabývá dětmi a mladistvými obtížně vychovatelnými,*

mladistvými pachateli trestné činnosti i jejich rodinami, jimž poskytuje poradenskou a socioterapeutickou pomoc“ (Matoušek, 2016, s. 92).

Vyplývá nám tedy, že se po kurátorech pro mládež požaduje mnoho odborných znalostí z různých vědních oborů a disciplín. Jedná se zejména o sociální práci, různá odvětví psychologie, trestní právo, sociologii, nebo třeba sociální pedagogiku. Je tedy nezbytné, aby měl kurátor pro děti a mládež pro výkon svého povolání dokončené příslušné vysokoškolské vzdělání.

Aby mohl kurátor pro mládež úspěšně navázat spolupráci s klientem, musí disponovat velmi rozvinutými dovednostmi v oblasti mezilidské komunikace. Pro kurátora pro děti a mládež, stejně tak jako pro jiné sociální pracovníky, je velmi důležité navázat dobrý vztah s klientem. Aby bylo možno realizovat spolupráci mezi těmito dvěma subjekty, je zcela nezbytné vzbudit v klientovi důvěru. Zejména proto by se měl kurátor pro mládež dbát na to, aby byl komunikativní a ovládal umění rozhovoru. Tyto dovednosti jsou pak reflektovány verbálně i neverbálně. O zásadách komunikace pojednává pátá kapitola publikace Matouška a kolektivu – *Metody a řízení sociální práce*; autorkou kapitoly je Havránková.

Havránková prostřednictvím uvedené publikace sděluje, že jednou z klíčových dovedností sociálního pracovníka je schopnost aktivně naslouchat. Aktivním nasloucháním se rozumí nejen pasivně přijímat informace, které nám klient sděluje, ale rovněž na ně reagovat. Mezi techniky, kterými lze posílit aktivní naslouchání, patří objasňování, parafrázování, reflektování a shrnování. Důležitý je také způsob dotazování, sociální pracovník musí vědět, kdy je vhodné položit jakou otázku. Otázky dělíme na otevřené a uzavřené (Havránková, 2013, s. 95-97).

Rovněž uvádí, že pro neverbální komunikaci je důležité, aby sociální pracovník dbal na navazování očního kontaktu, jelikož jeho nedostatek si může klient vysvětlovat jako pracovníkův nezájem či nepřítomnost. Přehnaná míra očního kontaktu však také nepůsobí příliš dobře. Klient si pak může pracovníkovo chování interpretovat jako nezdvořilé, netaktní. Svou roli sehrává také odstín hlasu, výraz obličeje – mimika pracovníka může odhalit, že se zde nachází rozpor mezi tím, co pracovník říká a tím, co si skutečně myslí. Neméně významná je i pozice těla, gesta – například pohyby rukou (nervózní bubnování prsty, zkřížení paží na hrudi, sevřené pěsti a podobně), ale i oblečení a celkový zjev

sociálního pracovníka – je zapotřebí dle Havránkové odlišovat, zda jsou našimi klienty mladiství pachatelé, či například senioři (Havránková, 2013, s. 98-99).

Ve shrnutí bychom tedy mohli podotknout, že navázat a udržet komunikaci s klientem může být často velmi obtížné, jelikož je nutné jednat s každým individuálně, podle charakteru jeho osobnosti a problémů, se kterými za sociálním pracovníkem (kurátorem) přišel. Neexistuje tak tedy jednotný způsob pro zacházení a komunikaci s mladistvými pachateli, se kterými přichází kurátor pro mládež do styku. Často se také vyskytují bariéry, které tento proces komunikace a vzájemné spolupráce ještě více znesnadňují. Detailněji se těmto bariérám věnuje podkapitola 3.5. Možná rizika spjatá s výkonem profese.

3.2. Metody spolupráce s klientem

V následující podkapitole se dostáváme k tématu metod práce uplatňovaných kurátorem pro mládež. Pronikáme tedy z velké části do oblasti sociální pedagogiky. Na základě poznatků Klímy lze potvrdit, že mezi sociální pedagogikou a sociální prací skutečně vzniká významný vztah. Původ obou vědních disciplín je poněkud odlišný, jelikož sociální pedagogika vznikla v návaznosti na tradici německé reformní pedagogiky a cílovou skupinou jí byla od počátku narušená či ohrožená mládež, zatímco sociální práce byla založena na angloamerickém modelu social-work a zajišťovala původně pouze péči o potřebné dospělé. Avšak v průběhu doby se tyto dva obory začaly navzájem přibližovat a protínat. V současné době je lze dokonce spojit do jistého funkčního celku nazývaného jako **sociální služby**. Diametrálně se také změnila klientela obou profesí, a to ve smyslu rozšíření. Jednou ze skupin, jež stojí v centru zájmu jak sociální pedagogiky, tak sociální práce, jsou mladiství delikventi. Cílem metod a technik spolupráce s těmito klienty je především změna životního způsobu (Klíma, 2004, s. 360-363).

Je tedy patrné, že se v celé řadě případů uplatňuje sociálně-výchovné působení na mladistvé pachatele. Zároveň by měl kurátor dbát na individualitu každého případu a zvolit vždy tu správnou metodu či techniku, která bude přiměřená a celkově vhodná. Z díla Krause lze vyčíst a zmínit několik možných metod sociálně-výchovné činnosti. Autor podotýká, že sociální pedagogika upřednostňuje metody nepřímého působení, kdy klient nepocituje, že je vychováván či jinak usměřován. Přímé výchovné působení totiž nebývá, zejména v případech spolupráce s jedinci v pubertě, příliš efektivní. Na prvním místě lze zcela nepochybně zmínit **metodu rozhovoru**. Dle účelu rozlišujeme rozhovory

diagnostické, výchovné, poradenské, terapeutické, aj.; nezdá se, aby byly také východiskem pro jiné, další metody (Kraus, 2014, s. 173-174). Navázat rozhovor není vždy snadné, je proto nutné dodržovat určité postupy. Specifiky dialogu mezi klientem a pracovníkem se blíže zabývala již předchozí kapitola.

Dále je možné na klienta působit prostřednictvím **pedagogizace prostředí**, tedy využití prostředí jako výchovného prostředku. Princip metody stojí na úpravě prostředí, a to takovým způsobem, aby pozitivně a výchovně působilo na jedince, kteří se v něm pohybují. Metoda tak lze uplatňovat nejen kurátory pro mládež, ale i například pedagogy ve školství. V činnosti kurátora pro mládež můžeme také sledovat prvky **metody animace**. Pod tímto pojmem rozumíme zejména výchovné ovlivňování volného času. Efektivita této metody spočívá v tom, že se jedná o nedirektivní postup povzbuzování, kdy cílem je vlastní seberealizace klienta (Kraus, 2014, s. 175-182). Jak již výše z textu vyplývá, delikvence mladistvých bývá spojována s neefektivním trávením volného času, či s příslušností jedince v závadové vrstevnické partě. Proto považujeme za důležité poukázat právě prostřednictvím nedirektivního působení na jiné, vhodnější volnočasové aktivity.

Další možností, jež se nám pro spolupráci s klientem nabízí, je svolání **případové konference**. Pro výkon této metody vydalo Ministerstvo práce a sociálních věcí (MPSV) manuál, který zmiňovanou metodu definuje jako: „... *plánované a koordinované společné setkání klienta, jeho rodiny a všech, kteří pro ně představují, nebo mohou představovat, podpůrnou síť*“ (Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2011, s. 9). Jedná se tak o řízenou schůzku, které se vedle kurátora pro mládež mohou zúčastnit i další příslušní odborníci. Dochází tak k nahlížení na problematiku z různých úhlů pohledu a ke sdílení rad a názorů, což může zcela nepochybně vést k nalezení optimálního řešení.

V manuálu je mimo jiné uveden například i výpis konkrétních situací, které mohou být vhodné pro uplatnění této metody. Z něj vyplývá, že často užití předchází stav, kdy je zapotřebí navázat užší a intenzivnější spolupráci s klientem. Vhodná doba na aplikování metody případových konferencí nastává i v okamžiku, kdy se rodina klienta jeví jako nespolupracující, či ve zvlášť komplikovaných případech. Případové konference bývají často realizovány až v poslední řadě, tedy po vyčerpání všech ostatních dostupných možností pomoci, podpory či služeb (Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2011, s. 12).

3.3. Legislativa pojící se k výkonu profese

Výkon činnosti kurátora pro mládež je v České republice řízen legislativou, opírá se o celou řadu právních předpisů. Pro realizaci činnosti kurátora pro mládež a pro docílení úspěšné spolupráce s klienty je důležité veškeré zákony znát a orientovat se v nich.

Mezi zákony, které jsou pro tuto profesi stěžejní, radíme například následující:

- **zákon č. 359/1999 Sb.**, o sociálně-právní ochraně dětí – jedná se o jeden ze základních zákonů, o které se činnost kurátora pro mládež opírá, jelikož jak je již zmíněno, výkon této profese zaštiťuje OSPOD;
- **zákon č. 108/2006 Sb.**, o sociálních službách;
- **zákon č. 561/2004 Sb.**, o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) – tento zákon je pro kurátora důležité znát, jelikož mladiství, se kterými spolupracuje, jsou velmi často studenty středních škol a středních odborných učilišť;
- **zákon č. 109/2002 Sb.**, o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy, ve znění pozdějších předpisů – v neposlední řadě lze uvést také zákon o výkonu ústavní a ochranné výchovy, protože ochranná výchova je jedním z možných opatření ukládaných mladistvým při spáchání provinění;
- **zákon č. 218/2003 Sb.**, o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže);
- **zákon č. 141/1961 Sb.**, o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů – ačkoliv trestní řízení u mladistvých se řídí výše zmíněným zákonem č. 218/2003 Sb., nesmíme pochopitelně opomínat ani zákon č. 141/1961 Sb., z důvodu vymezení obecných zásad trestního řízení;
- **zákon č. 40/2009 Sb.**, trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů – zde jsou vymezeny skutkové podstaty trestných činů, opět se jedná o jeden ze základních a zásadních zákonů v obecné rovině;
- **zákon č. 99/1963 Sb.**, občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů – znalost občanského soudního řádu je pro kurátora nezbytná, naplní jeho práce je totiž, mimo jiné, podávat podněty a návrhy k soudu;
- **zákon č. 89/2012 Sb.**, občanský zákoník.

Nejedná se pouze o tyto právní normy, jež udávají a upravují způsob, jakým probíhá spolupráce mezi kurátory pro mládež a jejich klienty. Důležité je také neopomenout Ústavu České republiky a Listinu základních práv a svobod. Ty společně tvoří jakýsi pomyslný rámec, zajišťující, aby během spolupráce nedocházelo k narušování základních lidských práv a svobod u klienta.

3.4. Spolupráce kurátora pro mládež s dalšími subjekty

V rámci práce s klienty se kurátoři pro mládež běžně dostávají do styku s celou řadou různých spolupracujících subjektů. Nejen v případě mladistvých pachatelů lze pochopitelně předpokládat spolupráci s **Policíí České republiky (PČR)**. Z metodické příručky pro kurátory pro děti a mládež se dozvídáme, že kurátorům náleží oprávnění zúčastnit se přestupkového či trestního řízení proti mladistvému. Stěžejním úkolem kurátora je zajistit ochranu práv podezřelého jedince, konkrétně pak například během policejního výslechu (Spolupráce s dalšími subjekty, 2016, online).

Jelikož práce pojednává o mladistvých pachatelích, lze uvést jako další příklad spolupráci kurátora pro mládež se **školskými zařízeními**. Mezi školská zařízení, dle § 2 zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních, řadíme:

- diagnostické ústavy,
- dětské domovy,
- dětské domovy se školou,
- výchovné ústavy;

přičemž slouží k umístování dětí a mládeže s nařízenou ústavní či ochrannou výchovou (zákon č. 109/2002 Sb., § 2).

Kurátor pro mládež má možnost klienta ve výše uvedených zařízeních navštívit. Součástí návštěvy může být například vzájemný osobní rozhovor. Na základě zákona č. 109/2002 Sb., má nezletilý na podání žádosti o rozhovor a na jeho následovné uskutečnění právo (zákon č. 109/2002 Sb., § 20, odst. 1).

Nezletilého jedince může během výkonu ústavní či ochranné výchovy navštívit i takzvaný sociální kurátor. Za další důležitý pramen tak lze považovat i Metodickou příručku pro sociální kurátory a metodiky sociální prevence. Uvedená příručka vznikla v rámci projektu Profesní vzdělávání sociálních kurátorů, realizovaného prostřednictvím

Operačního programu Lidské zdroje a zaměstnanost (OP RLZZ). Vydána byla na půdě Fakulty sociálních studií Ostravské univerzity v Ostravě, autorkou je Davidová a kolektiv. Jedná se o obsáhlý dokument, ze kterého lze čerpat spoustu údajů týkajících se výkonu profese sociálních kurátorů a metodiků sociální prevence.

Davidová a kol. vysvětlují, že k navázání spolupráce mezi sociálním kurátorem a školským zařízením dochází například ve chvíli, kdy se jedinci blíží ukončení ústavní nebo ochranné výchovy, a to třeba z důvodu dosažení zletilosti. Kurátor navštíví daného jedince ve školském zařízení ideálně 3-6 měsíců před propuštěním. Nezřídka doprovází jedince problémy vzniklé v minulosti i do období dospělosti. Pomoc sociálního pracovníka přispívá ke zdárnému začlenění klienta do společnosti. V této souvislosti podávají pomocnou ruku i například **Domy na půli cesty** (Davidová a kol., 2010, s. 24).

Zařízení jsou rozmístěna po celé republice, jedno z nich nacházíme například v Pardubicích. Na webových stránkách SKP-CENTRA, pod které domov spadá, se můžeme dočíst i jeho poslání, a to: „...prostřednictvím nabízených činností podporovat mladé lidi, kteří se ocitli v nepříznivé životní situaci v tom, aby se aktivně podíleli na změnách, které povedou k osamostatnění a uplatnění ve vlastním životě. Tato služba je určena mladým lidem ve věku 18–26 let“ (Naše projekty a služby: Dům na půli cesty, 2017, online).

Zůstaneme u neziskových organizací, ale vraťme se však zpět k činnosti kurátora pro mládež. Kurátor se při výkonu svého povolání může opřít i o činnost **nízkoprahových center**. Ty poskytují dětem a mladistvým širokou škálu volnočasových aktivit, přičemž změna trávení volného času je často nezbytným a důležitým bodem v procesu převýchovy a nápravy delikventního jedince. Jedním z takových center je například NZDM Klídek v Hradci Králové, který je určen pro klienty ve věku od 10 do 22 let. Služby poskytované v tomto zařízení se opírají o několik základních principů. Mezi ně řadíme mimo jiné anonymitu klienta, bezplatnost – všechny služby jsou poskytovány zdarma, jsou tak dostupné i dětem z rodin s nízkým socioekonomickým statusem, dobrovolnost – není nutná žádná registrace, jedinec sem dochází na základě své vlastní vůle, respekt – služby jsou poskytovány všem a bez rozdílu, jedinou podmínkou je, že jedinec musí dodržovat pravidla klubu; dále pak přístupnost a bezpečnost prostoru (Programy a aktivity: NZDM Klídek, 2019, online). Jedná se tedy o kluby, kde může

smysluplně trávit volný čas kdokoliv, bez ohledu na rasu, etnicitu, či dispozici finančních prostředků.

V dalších případech je dle Davidové a kol. reálné, že nastane vhodná situace k navázání spolupráce s **probační a mediační službou** (PMS). Jednou z cílových skupin, se kterou pracují úředníci probační a mediační služby, jsou totiž právě obvinění mladiství, kteří spáchali provinění a jako důsledek toho jim bylo uloženo výchovné, trestní, případně i ochranné opatření. Dále probační úředníci taktéž spolupracují s mladistvými a jejich rodinami v rámci přípravy podkladů pro rozhodnutí o uložení některého z uvedených opatření. Způsob, a především míra spolupráce mezi kurátory a pracovníky PMS se, dle uvedených autorů, v různých regionech liší. Obecně lze však říct, že kurátor klienta při stycích s probačními úředníky a asistenty převážně pouze doprovází. Spolupráce však může mít i hlubší charakter – je totiž možné vzájemně projednávat, jaké druhy opatření jsou pro daného klienta vhodné a účelné (Davidová a kol., 2010, s. 22-24).

3.5. Možná rizika spjatá s výkonem profese

Oblast kriminality dětí a mladistvých je ve všech ohledech velmi citlivá, a tak i spolupráce s těmito pachateli s sebou nese jistá rizika, se kterými se kurátor při výkonu své profese potýká. Jedno z hlavních rizik vyvěrá ze skutečnosti, že každý pachatel má jedinečnou, zcela odlišnou osobnost, včetně charakteru jeho osobních problémů. Kurátor pro mládež se tak setkává s různými typy klientů, přičemž musí volit správné techniky a postupy, jak s daným klientem komunikovat a spolupracovat.

Často se jedná o **rizikové klienty**, kteří ať už záměrně, či nikoliv, utváří v procesu spolupráce jisté bariéry a komplikace. Bursová ve svém příspěvku ve sborníku Rizika sociální práce dokonce označuje mládež jako nejrizikovější skupinu klientů, jelikož věkem už se tito jedinci blíží dospělosti, nicméně často jsou nedostatečně vyspělí, aby dokázali vyhodnotit situaci, ve které se nacházejí. Ne zřídka také usilují o to zvládnout svůj problém sami a o pomoc se hlásí až v krajních případech (Bursová, 2010, s. 102-103). Skutečnost, že kurátor pro mládež vstupuje do hry až když je problém mladistvého zcela rozvinutý, představuje nepochybně celou řadu obtíží.

Vzhledem k tomu, že spousta mladistvých delikventů přichází do styku s kurátorem pro mládež nikoliv dobrovolně, ale z důvodu že mu tato spolupráce byla nařízena třetí stranou, může dojít opět ke konfliktu. **Nedobrovolný klient** mívá, dle Bursové, tendence nejen nepřipouštět si vlastní problémy, ale i odmítat spolupráci (Bursová, 2010, s. 102).

Proto je zřejmé, že je velice důležité hned na počátku stanovit jasná pravidla a mantinely, vzbudit respekt, ale zároveň i důvěru a pokusit se vybudovat vztah ke klientovi. V neposlední řadě je zapotřebí zvýšené dávky trpělivosti a empatie.

Rauchfleisch ve svém díle *Doprovázení a terapie delikventů* rovněž popisuje celou řadu komplikací, které mohou vyvstat ve vztahu sociální pracovník – klient. Jako příklad je možné uvést neustálé **shazování viny na druhé** ze strany klienta. Tato situace nastává zejména u disociálních jedinců. Obvykle dochází k obviňování okolí ze všech problémů, které v klientově životě nastaly. Zároveň má tento jedinec tendence se obvykle popisovat jako oběť. Svět kolem něj vnímá jako zlý, nespravedlivý, a to může vést ke skutečným otevřeným konfliktům. Mladistvý, který se prezentuje tímto způsobem myšlení a chování, se pak může potýkat obecně s problémy se začleněním se do společnosti, konkrétněji například v blízké budoucnosti při hledání zaměstnání. Rauchfleisch mimo jiné uvádí, že je potřeba klientovi opakovaně zdůrazňovat, že na světě nejsou pouze lidé ohleduplní, kteří budou bezpodmínečně plnit jejich přání a představy. Dodává, že jedinci vychází často ze své vlastní iluze o tom, že se jim každý, koho potkají, musí kompletně podřídit. Sociální pracovník by se měl pokusit tento klientův pohled na svět změnit, zejména pak zdůraznit nevhodnost dělení světa na „zcela dobrý“ a „zcela špatný.“ U klienta se mohou projevit také prvky **manipulace** – jedná se zejména o snahu získat si pracovníka na svou stranu (Rauchfleisch, 2000, s. 33-43).

K manipulativním klientům se vyjadřuje například i Gabura – z publikace *Poradenský proces* lze doplnit, že v odlišných případech, oproti těm již výše zmíněným, se objevují i jiné podoby manipulativního jednání, využívající například šarm, podplácení (například nošení drobných dárků), různé klamy nebo dokonce zjišťování informací ze soukromého života pracovníka. Zároveň není vhodné udělovat jedinci nálepku „manipulátor“, a to z toho důvodu, že osobnost člověka není definována pouze jednou vlastností. Navíc by tím mohlo dojít k utvrzení jedince v daném způsobu chování (Gabura, 1995, s. 84-85).

Další rizikovou kategorií představují **klienti depresivní** či dokonce až **se suicidálními sklony**. Odlišnosti postupu spolupráce s těmito jedinci popisuje opět Gabura. V těchto případech je dle autora zpravidla zapotřebí, aby sociální pracovník navázal spolupráci s odborníkem z oblasti psychiatrie. Kurátor pro mládež by si tak rozhodně neměl ukládat práci s depresivními klienty pouze za svůj úkol. Autor v díle

obzvláště zdůrazňuje, jak je důležité těmto klientům řádně naslouchat a věnovat jim nepřetržitou pozornost. Pokud se jedná o jedince se sebevražednými tendencemi, je obzvláště nezbytné postupovat se zvýšenou opatrností. Především je důležité klienta neodsuzovat, ale naopak vynaložit maximum sil k pochopení a akceptaci jeho pocitů (Gabura, 1995, s. 83-84).

V neposlední řadě mohou být, dle Gabury, komplikace v procesu spolupráce způsobeny **mlčenlivostí klienta**. K tomuto jevu dochází nezřídka, zvláště na počátku spolupráce, kdy ještě není utvořen vztah mezi oběma subjekty a klient se doposud neadaptoval na prostředí a situaci, ve které se aktuálně nachází. Dále může mlčení signalizovat úzkost, nejistotu, nedůvěru, ale i odpor. Ať už je důvod jakýkoliv, kurátor by na mladistvého neměl utvářet nátlak, naopak by mu měl ponechat jistý prostor pro jeho mlčení. V opačném případě by se mohl klient zablokovat či jinak podráždit a spolupráce by byla tím pádem ještě více narušena než na počátku (Gabura, 1995, s. 82).

Na druhé straně se, podle Gabury, kurátor pro mládež může potýkat i s **agresivními klienty**. V těchto případech je potřeba upravit i konzultační místnost, ve které probíhá rozhovor obou subjektů. Vzhledem ke zvýšenému sklonu k agresivnímu jednání je potřeba odstranit z místnosti všechny předměty, které by se daly potencionálně použít jako zbraň. Jednat se může například o těžké popelníky, nůžky a podobně. Výhodou je také pokud se zde nachází dvoje dveře, a to pro případný únik pracovníka v kritické situaci. Co se týče vzájemné komunikace, kurátor pro mládež by měl dát v první řadě agresivnímu jedinci příležitost vést monolog, což může sloužit jako jistý ventil – důsledkem toho, že jedinec vyřkne vše, co má na srdci, poklesne hladina adrenalinu a vznikne prostor pro racionálnější a konstruktivnější rozhovor. V dalších krocích spolupráce bývá taktické využít některé prvky asertivity. Jedná se například o *techniku pokažené gramofonové desky*⁴, možné je i pracovat s *technikou otevřených dveří*⁵.

⁴ **Technika pokažené gramofonové desky** = asertivní technika, jejíž cílem je nenásilným způsobem dosáhnout naplnění svých oprávněných požadavků. Je založená na neustálém opakování onoho oprávněného požadavku, a to bez zdůvodňování, či hněvu (Gabura, 1995, s. 86).

⁵ **Technika otevřených dveří** = klient očekává, že po vyřčení jeho kritiky se pracovník bude bránit – například přechodem do protiagrese, či sebeobhajoby. Tato technika však spočívá v tom, že pracovník nenaplní toto očekávání, ba naopak si kritiku vyslechne, dokonce ji může i zčásti potvrdit. Kritika tak přestává plnit prvotní účel pracovníka ranit, nebo vyprovokovat (Gabura, 1995, s. 86).

Paradoxem je, že agresivně se často projevují klienti, kteří jsou ve skutečnosti plní obav (například z odmítnutí, ze změn, kroků do neznáma a podobně), nejistot, strachu a jsou tak křehcí a snadno zranitelní (Gabura, 1995, 86-87).

Mimo výše zmíněné kategorie lze nepochybně uvést, že nesnáze přichází i v případě, kdy je mladistvý **klient závislý na alkoholu či návykových látkách**. Z poznatků, které již doposud bakalářská práce poskytla je patrné, že užívání drog je v populaci rizikové mládeže skutečně aktuálním problémem (viz podkapitola 2.1. Charakteristika období mladistvých).

Činnost kurátora pro mládež je řazena v odborné literatuře mezi pomáhající profese. S touto specifickou kategorií profesí, kdy jedinec poskytuje své služby jakožto pomoc druhým, je spjata riziko propuknutí takzvaného **syndromu vyhoření**. O tomto problému, postihujícím často zejména sociální pracovníky, pojednává například Kopřiva ve své publikaci *Lidský vztah jako součást profese*. Dle Kopřivy k výskytu tohoto syndromu u jedince dochází, pokud je jeho energetická bilance dlouhodobě záporná. To lze chápat jako stav, kdy jedinec poskytuje pomoc a psychickou oporu druhým, ale zároveň ji sám, směrem k sobě nepřijímá. Nemá tedy žádné vlastní zdroje opory, či radosti v životě. Tento syndrom mívá výrazné psychické projevy, jako je deprese nebo lhostejnost, není ale ojedinělé, že se objevují i příznaky tělesné. Nesmíme však syndrom vyhoření zaměňovat s běžnou únavou či podrážděním (Kopřiva, 2016, s. 101).

Postižený jedinec si zpravidla prochází několika jednotlivými, na sebe navazujícími fázemi tohoto onemocnění. O těchto fázích se zmiňuje například Schmidbauer v díle *Syndrom pomocníka*. Během první, úvodní fáze onemocnění, přestává u postiženého docházet ke střídání práce a volného času. Jedinec popírá své potřeby si odpočinout, nepodniká žádné uvolňující či relaxační aktivity. Počáteční fáze bývá také spjata s projevy hyperaktivity či pocitu nepostradatelnosti. Je tedy zcela patrné, že dochází k nerovnoměrnému a nepřiměřenému zatěžování jedince, které není z dlouhodobého hlediska udržitelné. Z tohoto důvodu dochází v další fázi syndromu ke zhroucení (Schmidbauer, 2015, s. 218).

Během zhroucení postižený jedinec nejčastěji pociťuje chronickou únavu a nechut' pouštět se do dalších úkolů, je neschopen se smířit s neúspěchy, ač jsou přirozenou součástí výkonu každé profese. Mezi další varovné příznaky lze zařadit absenci motivace, nedostatečný osobní život a slabou sociální oporu – jedinec nemá v reálném životě příliš

přátel a vazeb; s tím může být velmi úzce spojeno i neefektivní trávení volného času či zúžené spektrum zájmů. V souvislosti se syndromem vyhoření se může na pracovišti zvyšovat riziko mobbingu⁶. Jedinci ohrožení syndromem vyhoření mívají pocit, že nedokážou dostát pracovním nárokům. Z tohoto důvodu mohou vyhledávat obětní beránky, pracující, dle jejich subjektivního pohledu, ještě hůř a na nich si zachraňovat své narušené sebevědomí – například zesměšňováním, ponižováním a podobně (Schmidbauer, 2015, s. 219-220).

Třetí fáze je zcela zásadní, pro celou řadu jedinců může představovat fatální následky. Podle Schmidbauera je tato fáze specifická slábnutím výkonnosti jedince. Oslabení není pouze důsledkem úbytku energie a nástupu chronické únavy, ale může být i reakcí na sníženou pozornost jedince. Postižený pak často během výkonu práce chybuje, postupem času se snižuje i jeho ochota podávat výkony a spolupracovat. V této fázi také přichází na řadu výše zmiňované tělesné symptomy, zahrnující například bolesti zad a kloubů, kardiovaskulární problémy, či náchylnost k infekcím. Zvyšuje se také riziko abúzu alkoholu, tabáku, ale i návykových látek. Jedná se tak zcela nepochybně o velmi krizové období v životě postiženého, které může vyústit až v osamění, jelikož jeho projevy mohou ohrozit nejen jedince a jeho pracovní pozici a vztahy, ale i vztahy v osobním životě, včetně vztahů rodinných a partnerských (Schmidbauer, 2015, s. 220).

Existují způsoby, jak alespoň snížit riziko postižení syndromem vyhoření. Aby si sociální pracovník zachoval své psychické zdraví, je zapotřebí se věnovat duševní hygieně. Tímto pojmem rozumíme dle Křivohlavého takové lidské jednání, které zajišťuje optimální fungování duševní činnosti. Jedná se o vlastní snahu ochránit svou duši před propuknutím onemocnění. Je zapotřebí odlišovat duševní hygienu od psychoterapie. Zatímco psychoterapie se zabývá odstraňováním a zmírňováním již vzniklých poruch, duševní hygiena si klade za cíl udržet si psychické zdraví (Křivohlavý, 2009, s. 143-144).

Dle Koprivky sehrávají při prevenci a zvládnání stresu důležitou roli různé oblasti. Mezi ně řadíme například zdravý životní styl, zejména pak dostatek pohybových aktivit, dostatek spánku a vyvážená, kvalitní strava. Další v řadě můžeme uvést dobré mezilidské

⁶ **Mobbing** = šikana na pracovišti; útočník po delší dobu napadá, ponižuje, či jinak poškozují ostatní zaměstnance. Oběti mohou v důsledku negativního zacházení například opustit své pracovní místo, což bývá i jedním z cílů mobbingu (Kratz, 2005, s. 15-16).

vztahy, zahrnující stabilní osobní a rodinné zázemí, pevný partnerský vztah, ale také uspokojující sexuální život. Jako poslední příklad Kopřiva uvádí oblast přijetí sebe samého. Je nutné, ač to může znít zvláště, mít rád sám sebe a chovat k sobě celkově pozitivní vztah. Řešení vnitřních konfliktů a nevyrovnanost pracovníkům ubírá spoustu energie, kterou je potřeba věnovat klientům (Kopřiva, 2016, s. 100-101).

4. Spolupráce kurátora pro mládež s mladistvými pachateli v praxi

4.1. Cíle výzkumu a základní výzkumné otázky

Předpokládáme, že jednou z prvních otázek každého výzkumníka bývá, jak při vlastním empirickém šetření postupovat. Odpověď poskytuje například Hendl, který za typický počátek výzkumu považuje následující: **výběr tématu a stanovení základních výzkumných otázek** (Hendl, 2016, s. 46). Z poznatků Šed'ové lze mezi první kroky doplnit potřebu ujasnit si cíle daného šetření (Šed'ová, 2007, s. 62).

Tématem práce je spolupráce s mladistvými pachateli z pohledu kurátora pro mládež, přičemž jako výzkumný cíl bylo stanoveno zjistit, jakými způsoby a metodami lze docílit efektivní spolupráce mezi těmito dvěma subjekty. Dále má výzkum poukázat na náročnost provádění činnosti kurátora pro mládež a rizika spjatá s výkonem této profese. Získaná data mohou být přínosem pro potenciální uchazeče na pozici kurátora pro mládež, ale i pro širší veřejnost, jelikož v dnešní době do styku se sociálními pracovníky přichází nemalé procento populace.

Pro empirické šetření je nezbytné vymezit i základní výzkumné otázky, jelikož dle Šed'ové představují jádro každého výzkumu. Výzkumné otázky tvoří každý badatel na základě řady kritérií. Jedním z hlavních předpokladů je korespondence se stanovenými cíli. Není výjimkou, že je šetření postaveno na více otázkách. Důležité je však nastavit správné členění – uvedená autorka považuje za strategické zvolit jednu základní, zcela obecnou otázku, z níž pak mohou vycházet dílčí specifické podotázky. Důraz je kladen na vzájemný soulad a hierarchii (Šed'ová, 2007, s. 69-70).

Pro bakalářskou práci byly stanoveny následující **výzkumné otázky**:

- 1) V čem spočívá úspěch spolupráce mezi kurátorem pro mládež a klientem?
 - a) Jaké postupy užívané během procesu spolupráce s mladistvými pachateli se jeví jako neefektivnější?
 - b) Lze předcházet recidivě mladistvých pachatelů?
 - c) Jaká rizika s sebou výkon této profese přináší?

Vzhledem k uvedeným skutečnostem byl pro účely empirického šetření zvolen kvalitativní přístup. Sběr dat byl realizován na základě využití metody polostrukturovaného rozhovoru a zpracování případových studií. Bližší podrobnosti o užitých metodách a postupech poskytuje následující podkapitola.

4.2. Kvalitativní přístup a zvolené metody

Vzhledem k charakteru a tématu bakalářské práce byl pro účely empirického šetření zvolen kvalitativní přístup. Pohledy na uvedený přístup a jeho definice jsou poněkud různorodé, což potvrzuje například Švaříček. Zároveň však přichází s vymezením, které se snaží zohlednit všechny důležité rysy tohoto přístupu. Uvádí, že kvalitativní přístup představuje: „... *proces zkoumání jevů a problémů v autentickém prostředí s cílem získat komplexní obraz těchto jevů založený na hlubokých datech a specifickém vztahu mezi badatelem a účastníkem výzkumu. Záměrem výzkumníka provádějícího kvalitativní výzkum je za pomoci celé řady postupů a metod rozkrýt a reprezentovat to, jak lidé chápou, prožívají a vytvářejí sociální realitu*“ (Švaříček, 2007a, s. 17).

Nejedná se tedy pouze o jeden možný postup, ale řekněme o široký soubor metod, které lze při kvalitativním šetření uplatnit. Gavora, věnující se ve své publikaci pedagogickému výzkumu, uvádí následující tři základní metody kvalitativního šetření (Gavora, 2010, s. 186):

- pozorování
- interview
- analýza produktů člověka.

Z tématu bakalářské práce – spolupráce s mladistvými pachateli z pohledu kurátora pro mládež – vyplývá, že zkoumanou osobou je v první řadě kurátor pro mládež a jeho subjektivní pohled. Nabízí se tak jednoznačně volba **metody interview**; rozhovor v kvalitativním přístupu se totiž dle Gavory zaměřuje především na zkoumané jedince.

Hlavním cílem bývá zjistit, jakým způsobem vnímají svět kolem sebe či jak interpretují a prožívají různé události (Gavora, 2010, s. 201). Švaříček zároveň doplňuje, že rozhovor je v kvalitativním výzkumu jednou z nejčastěji uplatňovaných metod. Pokládáním otevřených otázek je možno poodhalit a pochopit pohledy a vnímání zkoumaného jedince. V odborné praxi rozlišujeme a užíváme především dva typy rozhovorů – nestrukturovaný a polostrukturovaný; zatímco nestrukturovaný není založen na předem pevně stanovených otázkách, polostrukturovaný se řídí jasně stanovenými body a tématy (Švaříček, 2007b, s. 159-160).

Vzhledem k interdisciplinaritě oboru sociální patologie lze při empirickém šetření v bakalářské práci využít i praktiky, které se běžně uplatňují v psychologickém výzkumu. Miovský vnímá jako potenciální zdroj kvantitativních dat i textové a další dokumenty. Nejedná se tak o klasickou metodu, jelikož není postavena na utváření dat, ale spíše na jejich shromažďování (Miovský, 2006, s. 189-190). V případě následujícího šetření nám jako zdroj empirie poslouží **případové studie**, které napomáhají demonstrovat průběh procesu spolupráce mezi kurátorem a mladistvými pachateli.

Specifiky a aplikací uvedené metody se zabývá i Hendl, který uvádí, že cílem případových studií je nasbírat velké množství dat od velmi omezeného počtu jedinců. Zpracováním těchto dat získáváme komplexní náhled na daný případ – jde o zachycení složitosti případu, rozklíčování vztahů a celkově o popis dané situace (Hendl, 2016, s. 101-102). V našem výzkumu se jedná o zmapování třech konkrétních a reálných případů spolupráce kurátora pro mládež s mladistvými pachateli.

Hendl dále uvádí předpoklad, že: „...*důkladným prozkoumáním jednoho případu lépe porozumíme jiným podobným případům*“ (Hendl, 2016, s. 102). To je ostatně jeden z předních důvodů, proč autorka uvedenou metodu zvolila jako stěžejní pro své empirické šetření. Díky prostudování zpracovaných případových studií může čtenář, potenciální zájemce na pozici kurátora pro mládež, získat přehled o pracovní náplni a specifických spolupráce s mladistvými pachateli.

4.3. Případové studie

Pro zpracování případových studií jsme získali podklady přímo od kurátora pro mládež, který pracuje pro OSPOD v nejmenované malé obci na Vysočině. Z důvodu citlivosti získaných údajů jsme se rozhodli zachovat maximální anonymitu mladistvých pachatelů. Proto neuvádíme název obce, rovněž jsou zaměněna křestní jména aktérů. Ostatní údaje a informace zůstávají reálné a nezměněné. Výzkumný vzorek byl vybírán náhodně, důraz však byl kladen na to, aby každá případová studie reflektovala odlišné postupy uplatňované během procesu spolupráce kurátora pro mládež s mladistvými pachateli.

ADÉLA (* 2002)

Uvedení do případu

Adéla se narodila v roce 2002, bydlí na malém městě s matkou a otcem. Dle slov kurátora pro mládež dříve bezproblémová, školu nezanedbávala, nevykazovala žádné výrazné známky poruch chování. Spis Adély byl na OSPOD založen v únoru 2018, z důvodu opakovaných krádeží páchaných nezletilou. Dívce bylo v té době 15 let. Co se týče rodinného zázemí a vztahů, matku kurátor považuje za spolupracující a snaživou. Je zaměstnána jako sociální pracovnice, má velký zájem o nápravu dcery, vynakládá po celou dobu velké úsilí o změnu. Otec prý nad Adélou „zlomil hůl“, příliš se nestará, dceři nevěří.

Spáchaná provinění

Mezi nejvýraznější problémy, díky kterým se Adéla dostala do evidence OSPOD, jsou krádeže. Nejčastěji okrádala své nejbližší – rodiče, prarodiče; a to o peníze, ale i o hmotné předměty, které poté s přítelem zpeněžili. Kurátor pro mládež uvádí, že právě milostný vztah Adély považuje za jednu z hlavních příčin vzniku delikvence. Partner Adély byl opakovaně v šetření policie i OSPOD, má již na svědomí více obdobných činů a provinění. Adéla páchala krádeže údajně pod vlivem partnera, v důsledku zamilovanosti. Nejen vrstevnické party, které již byly výše ve výčtu faktorů podněcujících delikventní chování zmíněny, ale i milenecké vztahy mohou negativně ovlivnit chování jedince.

Lacinová a Michalčáková uvádějí, že ačkoliv dospělí (například rodiče) vnímají rané vztahy adolescentů povětšinou za bezvýznamné a krátkodobé, mnozí dospívající je prožívají se značnou intenzitou a připisují jim velkou důležitost ve svém životě; doslova se mohou stávat centrálním tématem jejich vnitřního světa. Mezi znaky těchto romantických vztahů řadí autorky, mimo jiné, společné trávení volného času a sdílení volnočasových aktivit (Lacinová, Michalčáková, 2012, s. 64-65). Problém nastává, pokud dochází k negativnímu ovlivňování ze strany partnera. Obdobně tomu tak bylo zřejmě i v případě Adély – svůj vztah považovala za prioritu, nechala jím ovládat svůj vnitřní svět. Na základě výše uvedených činů byla Adéla rozhodnutím o výkonu ústavní výchovy umístěna do Dětského diagnostického ústavu v Hodkovičkách. Z uvedeného zařízení utekla, následovně byla přemístěna do výchovného ústavu na Vysočině.

Spolupráce s kurátorem pro mládež

V tomto konkrétním případě sehrává kurátor pro mládež důležitou roli. Mezi jeho pravomoci patří udělovat nezletilé takzvané „dovolenky“ – povolení opustit ústavní zařízení a navštívit, zejména o víkendech, místo svého bydliště. Dovolenky nejsou samozřejmostí, jejich udělení je závislé především na chování mladistvé. Kurátor pro mládež má možnost kontaktovat například rodiče a dotazovat se jich na stav a chování klientky. Během dovolenek navštěvuje Adélu v místě bydliště – běžně probíhají rozhovory mezi ním a dívkou, konverzuje i s jejími rodiči. Během těchto rozhovorů se snaží zjistit pokroky v chování nezletilé, snaží se vypožorovat i její psychické rozpoložení, vize do budoucna a podobně. Je důležité sledovat nejen verbální, ale i neverbální projevy komunikace. Dále kurátor pro mládež udává cenné rady a tipy, například jak efektivně a plnohodnotně trávit volný čas během dovolenky, nebo jak se chovat, pokud Adélu kontaktuje či potká její bývalý partner, se kterým se dostala do potíží. Dohlíží také na to, s kým se Adéla během pobytu doma stýká a nabádá k obdobné kontrole dcery i rodiče. Z již načerpaných poznatků je patrné, že je nutně zapotřebí Adélu přesvědčit, že není vhodné pokračovat ve svém předchozím milostném vztahu.

Závěr

Nejčastěji užívanou metodou spolupráce s nezletilou Adélou je, jako ve většině případů v praxi, rozhovor. Do procesu spolupráce je zapojena i rodina Adély, zejména pak matka. Kurátor tak nepůsobí pouze na Adélu, ale i na její rodiče – například uváděním

tipů a rad, jak s dcerou efektivně trávit volný čas během dovolenek. Potvrzuje se tak domněnka, že je potřeba pracovat i s rodinou klienta.

Na závěr lze poznamenat, že prognóza dalšího vývoje případu je nejasná. Kurátor dívku považuje za manipulativní, čímž se stěžuje i proces vzájemné spolupráce. Gabura uvádí: „*V neutrálním slova smyslu manipulovat znamená šikovně ovládat, v poradenství však toto slovo získává negativní konotaci a nejčastěji znamená ovládat nečistými prostředky ve vlastní prospěch*“ (Gabura, 1995, s. 84). Potvrzuje se tak, že manipulativní chování Adély je skutečně nežádoucím jevem.

MAREK (* 2001)

Uvedení do případu

Marek je sedmnáctiletý hoch, jeden z pěti sourozenců. Bydlí na malém městě s matkou a jednou sestrou. Otec se odstěhoval neznámo kam, zřejmě však daleko od své rodiny a neudrzuje s Markem, jeho sestrou a ani matkou žádný kontakt. Ze spisů je patrné, že rovněž sestra je vedena v evidenci OSPOD pro delikventní chování. Marek vedl odjakživa poměrně zahálčivý způsob života, nikdy však nebyl stíhán za překročení hranic zákona. Až v roce 2018 nastal velký zlom, kdy se chlapec stal podezřelým ze závažného provinění.

Spáchaná provinění

Marek se stal podezřelým z pohlavního zneužití nezletilé dívky. Sobotková a kol. uvádí, že problémové chování může být předcházejícím jevem pro patologické, či dokonce až delikventní jednání (Sobotková a kol., 2014, s. 49). Lze se domnívat, že k uvedenému vyústění došlo právě i u nezletilého Marka.

Spolupráce s kurátorem pro mládež

Kurátor v případě Marka vystupuje jako doprovod nezletilce k policejním výslechům a k soudu. Průběh veškerých událostí je zakládán do spisu kurátora, včetně například kopie výslechu. Zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže v § 36 udává, že orgány činné v trestním řízení spolupracují s příslušnými orgány sociálně-právní ochrany dětí, dále pak také s Probační a mediační službou. Je totiž důležité, aby v případech mladistvých bylo projednávání, vyšetřování i rozhodování jejich trestních

věcí svěřováno osobám, jež mají dostatečné znalosti v oblasti výchovy mládeže (zákon č. 218/2003 Sb., § 36). Tentýž zákon v § 3, odst. 8 rovněž udává, že všechny orgány činné v trestním řízení musí mít zvláštní průpravu pro zacházení s mládeží (zákon č. 218/2003 Sb., § 3).

Závěr

Uvedený případ dokazuje, že kurátor pro mládež musí mít bohaté znalosti z celé řady oblastí, zahrnující například oblast trestního práva, psychologie, sociální práce či pedagogiky. Proto by měl být kladen velký důraz právě na komplexní vzdělávání těchto pracovníků. Lze zároveň bez nadsázky potvrdit, že výkon profese kurátora pro mládež představuje značnou náročnost.

Zda byl Marek shledán vinným a jak případ dále postupoval kurátor nechce uvést. Z pochopitelných důvodů tuto skutečnost respektujeme. Obecně lze však předpokládat, že pokud mladistvý skutečně spáchá takto závažné provinění, je spolupráce s kurátorem pro mládež dlouhodobější a intenzivnější.

V neposlední řadě se autorka domnívá, že vzhledem k okolnostem, jako je delikventní chování sestry Marka, lze předpokládat vysokou pravděpodobnost, že se jedná o dysfunkční rodinu. Proto považuje za vhodné pokusit se působit nejen na klienta, ale i na ostatní rodinné příslušníky a usilovat o posílení stabilního a podnětného rodinného prostředí. Nedochází tak k přímému potvrzení domněnky, že je zapojení rodiny důležitým prvkem v procesu spolupráce. Lze však pravdivost uvedeného tvrzení předpokládat.

PETR (* 2001)

Uvedení do případu

Petr je sedmnáctiletý hoch, stejně jako předchozí aktéři pochází z maloměsta. V průběhu dětství a dospívání se vždy jevil jako bezproblémový, slušně vychovaný. Nikdy nebyl v řešení OSPOD ani policie. Provinění se dopustil v šestnácti letech, společně se svými dvěma přáteli.

Ohledně rodinných vztahů a zázemí ze spisu vyplývá, že rodiče Petra jsou v rozvodovém řízení. Zároveň je patrný narušený vztah mezi Petrem a jeho otcem – otec má údajně problémy s alkoholem. Z pohledu kurátora pro mládež se matka během

spolupráce jeví jako komunikativní, zapojuje se do procesu. Daleko horší je prý komunikace s otcem.

Spáchaná provinění

V létě roku 2018 se Petr a jeho dva kamarádi vydali do blízké vesnice, kde se vloupali do blíže nespecifikovaného soukromého objektu a zde odcizili tři lahve tvrdého alkoholu. Následně společně ukradený alkohol požili. Situace se dále zkomplikovala, a to díky nešťastnému nápadu chlapců, jít se v silně podnapilém stavu koupat k vodě. Na místo musela být přivolána záchranná služba, málem zde došlo k utonutí jednoho z aktérů. Celá věc se dostala, mimo jiné, i do rukou právě kurátora pro mládež.

Spolupráce s kurátorem pro mládež

Následovalo založení spisu na příslušném oddělení OSPOD, poté kurátor pro mládež podnikl rozhovor jak s nezletilým Petrem, tak s jeho rodiči. Matku shledává, jak je již zmíněno, za poměrně spolupracující; horší je komunikace s otcem. Rodiče jsou rovněž v rozvodovém řízení, což se později ukázalo jako zjevná příčina Petrova delikventního jednání. Během komunikace s Petrem se kurátorovi podařilo zjistit, že Petr těžce nese právě zmiňovaný rozvod rodičů a trpí psychickými problémy.

Dle spisu Petr dále uvádí, že kurátora pro mládež vnímá velice kladně. Údajně si cení především toho, že ho kurátor vyslechl. Podle jeho slov právě to potřeboval, ale dlouhodobě se mu nedostávalo patřičné pozornosti. Doslovně uvádí, že si ještě nikdy tak dobře s žádným „chlapem“ nepromluvil. Tato skutečnost dle nás odkazuje na narušený vztah mezi Petrem a jeho otcem. Petr se zjevně dostal do krizové situace, která vznikla na základě zásadní životní změny, a tou je rozvod rodičů. Danou krizi nedokázal sám vyřešit, pomoc přichází až s kurátorem pro mládež.

Závěr

Z uvedených dat vyplývá, že kurátor zřejmě odvedl kvalitní práci. Podařilo se mu vzbudit u Petra pocit důvěry, což se nakonec ukázalo jako klíčové pro další kroky k nápravě a uvědomění si vlastních činů. Během procesu spolupráce byla opět, jako v případě Adély, využívána zejména metoda rozhovoru. Důsledkem důvěrných osobních konzultací na citlivá témata se podařilo odhalit jádro problému, což pozitivně přispělo k řešení celé situace.

Kraus považuje za vhodné využít ve vztahu ke klientovi v krizové situaci metody sociálně-pedagogického přístupu. Mezi možné techniky řadí například racionalizaci problému – často vede ke snížení pocitu viny za vzniklou situaci; dále pak také metodu identifikace, kdy jedinci předkládáme jakýsi „vzor“, díky němuž dokáže lépe zvládnout náročnou životní situaci. Paradoxně lze zmínit i techniku agrese, jejíž cílem je uvolnění například prostřednictvím různých sportovních aktivit (Kraus, 2014, s. 145-147). Zmíněné metody by bylo zřejmě vhodné uplatnit i v případě Petra.

Chlapci nebyla uložena ústavní ani ochranná výchova, zůstal nadále v místě svého původního bydliště. Kurátor pro mládež vidí prognózu dalšího vývoje poměrně optimisticky, vkládá do Petra velké naděje. Své domněnky zakládá na skutečnosti, že se jedná o rozumného, dříve bezproblémového hochu, který se jen dostal do tíživé situace.

4.4. Analýza rozhovoru s kurátorem pro mládež

Další součástí empirického šetření je rozhovor s kurátorem pro mládež, který má bohaté praktické zkušenosti z oblasti sociálně-právní ochrany dětí.

Rozhovor proběhl v klidu a soukromí, v prostorách městského úřadu. Zejména díky pokládání otevřených otázek, ale také díky uvolněné a přátelské atmosféře se podařilo získat spoustu zajímavých a přínosných dat. Celý rozhovor byl po vzájemné domluvě zaznamenáván na diktafon, jeho doslovný přepis se nachází v příloze bakalářské práce.

Cílem analýzy dat, získaných prostřednictvím rozhovoru, je odpovědět na stanovené výzkumné otázky. Jelikož dílčí podotázky přímo vycházejí z otázky hlavní a částečně ji podhalují, pokusí se autorka nejprve zodpovědět na ně. Odpověď na hlavní otázku přichází až na závěr, jako zakončení empirického šetření.

a) Jaké postupy užívané během procesu spolupráce s mladistvými pachateli se jeví jako nejefektivnější?

Z hlediska metod sociální práce je dle kurátora pro mládež nejčastěji využíván rozhovor. Uvedené tvrzení dokládají i případové studie. Důležitou roli prý sehrává volba prostředí, ve kterém se rozhovor odehrává. Dotazovaný kurátor oceňuje, že si může zvolit místo, na kterém schůzka a konverzace s klientem proběhne. Co se dále komunikace s mladistvými delikventy týče, je dle slov respondenta důležité vnímat trendy současné doby a snažit se jim přizpůsobit. V dnešní době se výrazně dostávají do popředí sociální sítě, kurátor také zaznamenává nárůst kyberkriminality.

V souvislosti s uvedeným trendem začal dotazovaný kurátor komunikovat s klienty například prostřednictvím Facebooku. Domnívá se, že by na tento krok měli přistoupit i ostatní kurátoři; vnímá ho jako funkční a efektivní. Uvádí hned několik benefitů – jednak se prý lépe daří navázat konverzaci, dále je zde vyšší naděje, že se klient přes zprávy svěří s něčím, o čem by se naživo styděl mluvit. Pochopitelně s sebou uvedený způsob komunikace přináší i svá rizika, která se pokusíme poodhalit v poslední výzkumné podotázce.

Jako základní stavební kámen úspěšné spolupráce s mladistvými pachateli kurátor vnímá potřebu jedince si uvědomit, co svým konáním způsobil a následnou zvnitřněnou touhu po vlastní změně a nápravě. Z rozhovoru dále vyplývá, že uplatňovaný postup a techniky během procesu spolupráce se liší podle spáchaného provinění a podle věku pachatele. Z hlediska provinění je prý například důležité rozlišovat motiv a způsob spáchání. Vždy je potřeba odhalit, co za daným činem stojí – příklad můžeme demonstrovat třeba na provinění krádeže. Jejím motivem může být snaha vyrovnat se vrstevníkům, materiálně se obohatit, ale i touha na sebe upoutat pozornost. U způsobů provedení považuje kurátor za důležitý rozlišující prvek násilí. Uvádí, že pokud během spáchání provinění došlo k užití násilí a jedinec si dokonce ani neuvědomuje škodlivost svého jednání, bývá šance na nápravu malá.

Z hlediska věku nám v podstatě vyplývá, že čím mladší pachatel, tím větší potřeba zapojit do procesu spolupráce i jeho rodinu. Dle slov kurátora pro mládež sehrává rodina, kvalitní vztahy a funkční rodinné zázemí, vždy důležitou roli. U dětských pachatelů je bezpodmínečná nutnost spolupráce i rodinných příslušníků, dokonce pokud dochází ze strany rodičů k nerespektování smluvených kroků a bojkotování spolupráce, lze situaci řešit represivně. V případech mladistvých bývá již celý proces více orientovaný na osobnost pachatele. Nejvíce důležité je prý, jak je již zmíněno, aby si pachatel uvědomil své činy a jejich škodlivost. Již nebývá tolik nutné zapojovat rodinu, avšak nelze ji z procesu spolupráce vyloučit úplně.

Pro zdárný průběh procesu spolupráce je dle kurátora velmi důležité klienta motivovat a nenálepkovat. Motivace by měla přicházet i od rodičů – kurátor vnímá jako škodlivé nejen přehnané trestání, ale i rozmazlování. Dále se domnívá, že rodiče bohužel často volí nevhodné tresty – například zákaz zájmových kroužků a sportovních aktivit, jako je třeba hokej, fotbal, nebo gymnastika. Dle jeho slov jsou tyto formy trestů

neefektivní. Naopak za vhodné považuje přiměřený systém trestů a odměn, jež přicházejí bezprostředně po činu, na který reagují; důslednost rodičů, ale především společné trávení volného času a dobré rodinné vztahy a vazby. Kurátor přímo uvádí, že kde nefungují rodinné vazby, tam se to vždy nějak negativně projeví.

Co se týče uvedeného nálepkování, kurátor jednoznačně souhlasí, že je nevhodné označovat klienta za problémového, špatného. Této chyby se mohou dopustit jak sociální pracovníci, tak i například rodiče nebo učitelé. Důsledkem podle kurátora bývá, že klient přijme tuto negativní roli a snaží se ji často ještě více podpořit. Kurátor v části rozhovoru, kde se dostáváme k tématu nálepkování, doslova uvádí, že: „...*když už je špatnej, tak chce bejt v něčem nejlepší, tak bude nejlepší v tom, že je nejhorší*“ (viz příloha č. 1). Je tedy zcela jasně zřetelný negativní důsledek tohoto jednání.

V neposlední řadě vyplývá ze získaných dat důležitost spolupracovat s dalšími odborníky a institucemi. Konkrétně je zmíněna spolupráce s psychiatrem, nicméně je jasné, že se může jednat i o pracovníky z jiných oborů a odvětví. Kurátor vysvětluje, že je zapotřebí vyzorovat, zda nejsou klientovy problémy zapříčiněny psychiatrickou poruchou či onemocněním. Typickým příkladem pak je třeba kleptomanie nebo sexuální úchylky. V těchto případech nestačí zásah kurátora pro mládež, je nutné odkázat klienta i na příslušného lékaře.

Ve shrnutí bychom tedy mohli říct, že při výkonu profese kurátora pro mládež sehrává z osobnostních předpokladů hlavní roli empatie, trpělivost, schopnost naslouchat, schopnost analyzovat verbální i neverbální projevy klienta, dále také ostražitost a dovednost pohotově reagovat na vzniklé problémy a situace. V rámci profesionality by kurátor pro mládež neměl klienta odsuzovat či nálepkovat. Pozitivních výsledků lze často dosáhnout zejména pokud je klient motivovaný, má stabilní rodinné zázemí a uvědomuje si důsledky svých činů – i k těmto stavům může kurátor pro mládež svojí činností významně přispět. V neposlední řadě je důležité, aby pracovník nepřeceňoval své síly a v situacích, které nedokáže sám vyřešit, navázal spolupráci s dalšími příslušnými subjekty.

b) Lze předcházet recidivě mladistvých pachatelů?

Na otázku prevence již z velké části odpovídají předchozí odstavce. Základ pro to, aby mladistvý jedinec neopakoval trestnou činnost, shledává kurátor pro mládež ve zvnitřnění touhy po vlastní nápravě. Velký vliv sehrává rodina, která by v ideálním případě měla projevit zájem o jedince a jeho nápravu. Stěžejními prvky terciární prevence jsou již zmiňovaná motivace a neškatulkování.

Kurátor se dále vyjadřuje k prevenci a preventivním aktivitám obecně. Domnívá se, že čistě teoretické přednášky nebyvají příliš přínosné a efektivní, jelikož působí pro cílovou skupinu neatraktivně. Naopak, jako dobrý příklad uvádí preventivní akce, jež jsou interaktivní. Lze například formou hry naučit mládež, jak se vyhýbat rizikovým situacím nebo jak se chovat, pokud se do oné situace přeci jen dostanou. Větší ochotu mládeže spolupracovat zpozoroval většinou u programů, během kterých prevence přichází k jedinci co nejvíce přirozeně. Příkladem poskytovatele kvalitních preventivních aktivit je dle kurátora společnost Spektrum ze Žďáru nad Sázavou.

Na závěr tématu prevence recidivy lze ze získaných poznatků bohužel poznamenat, že i navzdory veškerému úsilí ze strany sociálních pracovníků nelze dosáhnout úspěchu ve všech případech.

c) Jaká rizika s sebou výkon této profese přináší?

Vykonávat profesi kurátora pro mládež je bezpochyby velice náročné. Dotazovaný kurátor vnímá zátěž zejména v oblasti psychické. Vzhledem k vlastním zkušenostem se domnívá, že lidé začínající s touto profesí mívají vize, že pomohou všem klientům, se kterými přijdou do styku. Skutečnost však bývá bohužel taková, že zdaleka ne všechny případy mívají šťastný konec. Dle slov kurátora, někdy i přes vynaložení všech snah nedochází k nápravě jedince a vymizení problému. Dokonce vykládá i o zkušenosti s případy, kdy končí u kurátora pro mládež potomci bývalých klientů. Smutným faktem je, že se jedná například o týrané děti, jejichž rodiče si v minulosti prošli stejným osudem. Podle kurátora tato skutečnost může souviset s určitými vzorci chování. Výsledkem tedy bývá, že kurátor pro mládež nesklízí během výkonu své profese pouze úspěchy a měl by se s tímto faktem smířit a vypořádat.

Jako další rizikovou oblast uvádí kurátor pro mládež soukromí. K jeho narušení může dojít poměrně snadno. Zvláště pak v dnešní době, kdy je podle respondenta často přínosné

komunikovat s klienty prostřednictvím sociálních sítí. Ačkoliv s sebou přináší tento postup značné, již zmiňované výhody, nesmíme opomínat ani rizika a být obezřetní. Zejména pak právě co se týče ochrany soukromí a bezpečí celkově. Kurátor uvádí, že ve všech případech je velice důležité si zachovat profesionální přístup, stanovit si určitá pravidla a hranice. Je určitě dobré být ke klientům vstřícný. Vstřícnost se odráží například na skutečnosti, že vzájemné schůzky mohou dle slov kurátora probíhat na různých místech, kde to bude oběma stranám příjemné. Zejména pak proto, aby vznikla správná atmosféra, vhodná pro otevřený rozhovor. Tyto schůzky pak mohou probíhat u klienta doma, ve škole, ale i například v cukrárně, nebo na lavičce na náměstí. I zde jsou však vymezeny nepřekročitelné mantinely – respondent jako porušení hranice vnímá pozvat si klienta k sobě do bytu. Domnívá se, že je velice důležité si zachovat svůj soukromý život, v opačném případě prý hrozí, že pracovník svou profesi nezvládne.

V souvislosti s riziky lze také zmínit, v čem ještě shledává kurátor pro mládež náročnost výkonu své profese. Uvádí, že je pro sociálního pracovníka obecně důležité mít schopnost rozpoznat, kdy na případ stačí sám a kdy je dobré přizvat jiného odborníka. Typickým příkladem může být klient s psychiatrickým onemocněním. Zde nestačí intervence pouze kurátora pro mládež, do spolupráce by měl být zapojen i psychiatr či psycholog. Zajímavým, leč ne příliš pozitivním poznatkem je, že dle slov kurátora pro mládež prý často dochází k určitým záměnám, což může způsobovat negativní vývoj případu. Na oddělení psychiatrie prý končí děti, které „pouze zlobí“, zatímco do výchovných a jiných ústavů se dostávají ti, jejichž problém je čistě psychiatrický.

1) V čem spočívá úspěch spolupráce mezi kurátorem pro mládež a klientem?

Odpověď na hlavní výzkumnou otázku představuje v podstatě souhrn odpovědí na dílčí podotázky. Zároveň ji můžeme částečně doplnit o poznatky vyplývající z vypracovaných případových studií.

Kurátor spolupracuje se svými klienty tak, aby jim napomáhal vést řádný život, začlenit se do společnosti či urovnat rodinné a společenské vztahy. Současně usiluje o předcházení recidivy u nezletilých pachatelů. K naplnění uvedených cílů je, mimo jiné, zapotřebí správně analyzovat aktuální situaci a stav klienta a poté zvolit přiměřené metody a postupy spolupráce.

Analyzovat situaci a klientův stav je zapotřebí po celou dobu procesu spolupráce. V rámci analýzy je pro kurátora nezbytné:

- **Zjistit, zda na daný problém vystačím sám** – jak je již zmíněno, pro kurátora pro děti a mládež je v podstatě od prvního setkání s klientem nezbytné, aby nepřeceňoval své síly a kompetence. Je důležité umět rozpoznat, zda klientův problém nevyžaduje i zásah jiných odborníků, často to bývá například psychiatr. Pokud by kurátor ignoroval potřebu sdílet případ s lékařem, mohl by dle slov respondenta napáchat více škody než užitku.
- **Zjistit motiv a okolnosti u spáchaného provinění** – z tohoto hlediska je důležité zjistit, co za danými činy stojí a jakým způsobem byly spáchány. Za důležitý rozlišující prvek považuje kurátor použití násilí. Rozpoznání motivu vede ke stanovení dalších kroků a postupů.

Příklad si můžeme uvést na případových studiích. Příčina spáchaných provinění byla evidentně úspěšně identifikována v případech Adély a Petra, v obou případech její odhalení přispělo k tomu, aby mohl kurátor na mladistvé pachatele vhodně a efektivně působit.

- **Analyzovat rodinné prostředí** – zdá se, že ve většině případů odkazuje delikventní chování na nějakou dysfunkci v rodině a rodinném prostředí. Problémy postihují, dle slov respondenta, rodiny napříč sociálními vrstvami. Dodává, že nelze obecně označit sociálně a ekonomicky slabší rodiny za ty problémovější. Za jeden z nejdůležitějších faktorů, jež se podílejí na předcházení delikvence u nezletilých, totiž kurátor považuje dobré rodinné vztahy a vazby, efektivní, společné trávení volného času a celkově projevení zájmu o potomky ze strany rodičů. Uvádí, že i sociálně slabá rodina, kde však dochází k projevům lásky a náklonnosti, mívá na jedince daleko lepší vliv než rodina ekonomicky zajištěná, kde však rodiče tráví většinu času prací a povinnostmi a svým potomkům se dostatečně nevěnují. Dodává, že absence pevných rodinných vazeb se vždy projeví.

Všechny tři případové studie rovněž odkazují, v různé míře, na dysfunkčnost rodiny. Ať už se jedná o rozvod rodičů a nesoudružnost rodiny, neefektivní trávení volného času, narušené rodinné vztahy, nebo alkoholismus jednoho z rodičů. Alespoň jeden z uvedených prvků se vyskytuje ve všech kazuistikách.

Ačkoliv se užívané postupy, vzhledem k individualitě každého případu, mohou pochopitelně lišit a odchylovat, je vhodné dodržovat a dbát na několik zásad a pravidel. Na základě analýzy rozhovoru lze uvést různé příklady.

Ze získaných dat vyplývá, že při **volbě vhodných postupů** a jejich aplikaci je důležité:

- **Vnímat aktuální trendy** – v současné době vnímá kurátor jako trend, především u nezletilých, užívání sociálních sítí a přesouvání kriminality do kyberprostoru. Pracovníci by měli mít povědomí o fungování sociálních sítí a ideálně se na nich i umět pohybovat.
- **Nenálepkování klienta** – negativní nálepky mohou posílit nežádoucí chování.
- **Motivování klienta** – motivace bývá důležitým prvkem obecně k dosažení pozitivních výsledků.
- **Snaha dospět u mladistvého klienta ke stavu uvědomění si škodlivosti vlastního chování** – stav uvědomění si vlastního problému a zvnitřněné touhy o nápravu je dle kurátora velmi žádoucí a významně přispívá ke skutečnému zlepšení situace a k příznivé prognóze dalšího vývoje.
- **Zapojení rodiny do procesu spolupráce**

Závěr

Bakalářská práce nastínila proces spolupráce s mladistvými pachateli z pohledu kurátora pro mládež, a to jak z teoretického, tak i z praktického hlediska. Zatímco první tři kapitoly jsou teoretického charakteru, čtvrtá poskytuje empirické šetření zaměřené na zkoumání procesu spolupráce mezi oběma zmiňovanými subjekty. Všechny části společně dohromady utváří celistvé dílo, které má praktický přínos pro autorku, nicméně může posloužit i budoucím kurátorům pro mládež a laické veřejnosti.

Cílem bakalářské bylo v první řadě zjistit, jak lze posílit efektivitu spolupráce s mladistvými pachateli. Autorce se potvrzuje domněnka, že je důležité působit nejen na klienta, ale i na jeho rodinné příslušníky. Nutno však zmínit, že hlavním faktorem podněcujícím nápravu mladistvého pachatele bývá spíše jeho vlastní přesvědčení a touha po změně. Uvedená skutečnost nevyplývá pouze z kurátorské praxe, ale i například z činnosti Probační a mediační služby České republiky.

Šámalová uvádí, že při využití mediace by měl být mladistvý pachatel veden mediátorem tak, aby došlo ke změnám v postoji ke spáchanému provinění. Konkrétněji je cílem snaha o posílení jeho odpovědnosti a uvědomění si negativních důsledků činu. Uvedenými postupy lze údajně velmi pravděpodobně přispět ke snížení kriminality (Šámalová, 2013, s. 317-325). Zde shledáváme paralely v cílech činnosti kurátora pro mládež a Probační a mediační služby České republiky. V neposlední řadě se potvrzuje, že pozitivní změny v chování u klienta lze podpořit motivací, nenálepkováním a adekvátním přístupem k jedinci.

Dalším dílčím cílem bylo odhalit, jaká jsou rizika spjatá s výkonem profese kurátora pro mládež. Autorka v úvodu práce uvádí domněnku, že je nutné klást vysoký důraz na vzdělávání a rozvoj osobnostních a profesních kompetencí. Uvedená myšlenka byla opět potvrzena. Ze zákona a z výzkumu vyplývá, že zejména pro práci s nezletilými jedinci je opravdu nezbytné mít zvláštní průpravu pro zacházení s mládeží. Důležitým okamžikem, na kterém se v praxi výrazně odráží odbornost pracovníka, je například diagnostika klienta. Z dat získaných empirickým šetřením zjišťujeme, že chybná diagnostika může klienta poškodit a znemožnit dosažení kýženého výsledku procesu spolupráce. Je nutné uvědomit si uvedená rizika a využít veškeré osobnostní a profesní kompetence k jejich předcházení.

Závěrem lze uvést důležitou myšlenku, vycházející z této práce, a to že je maximálně žádoucí a přínosné sledovat během výkonu profese aktuální trendy a přizpůsobovat jim způsob a postupy spolupráce s klienty. V současné době mají kyberprostor a sociální sítě skutečně nepřehlédnutelný vliv. Dle dostupných statistik opravdu narůstá procento kriminality v online prostředí. Spitzer ve svém díle dokonce hovoří o „digitální demenci.“ Uvádí, že online média nám například narušují schopnost sebeovládání. V souvislosti s tím zmiňuje takzvaný Marshmallow test, jež byl již v 60. letech proveden kalifornským psychologem Mischelem. Uvedený experiment dokazuje, že právě míra sebeovládání v dětství souvisí s výskytem sociálních problémů, či sklonů ke kriminalitě a závislostem v období dospívání a dospělosti. U jedinců, jež se během experimentu zvládali lépe ovládat, se výše uvedené negativní jevy vyskytovaly méně (Spitzer, 2014, s. 218-222). Lze tedy prokázat přímou souvislost mezi online médii a delikventním jednáním u nezletilých. I proto je autorka ráda, že se jí podařilo začlenit téma kyberkriminality a sociálních sítí do své práce.

Lze s jistotou poznamenat, že autorka si díky vypracování bakalářské práce prohloubila znalosti a vědomosti v oblasti kriminality mladistvých a spolupráce s těmito pachateli. Zároveň nabyla praktické zkušenosti, například návštěvou OSPOD, nahlédnutím do spisové dokumentace, či rozhovorem a konzultací s odbornými pracovníky. V neposlední řadě získala cenné kontakty a alespoň částečný reálný náhled na to, jak vypadá činnost kurátora pro mládež v praxi. Všechny výše uvedené skutečnosti mohou být přínosem nejen pro budoucí studium, ale především pro budoucí kariérní uplatnění.

Použité prameny

MONOGRAFIE:

DAVIDOVÁ, Ivana a kol, 2010. *Metodická příručka pro sociální kurátory a metodiky sociální prevence*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě. 150 s. ISBN 978-80-7368-628-4.

FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA, 2014. *Sociální patologie: Závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada. 231 s. ISBN 978-80-247-5046-0.

GABURA, Ján, 1995. *Rizikovní klienti*. In: GABURA, Ján a PRUŽINSKÁ, Jana. *Poradenský proces*. Praha: Sociologické nakladatelství. s. 79-88. ISBN 80-85850-10-9.

GAVORA, Peter, 2010. *Úvod do pedagogického výzkumu*. 2., rozš. vyd. Brno: Paido. 261 s. ISBN 978-80-7315-185-0.

HAVRÁNKOVÁ, Olga, 2013. *Případová práce*. In: MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Metody a řízení sociální práce*. 3., aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Portál. s. 88-100. ISBN 978-80-262-0213-4.

HENDL, Jan, 2016. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 4. přeprac. a rozš. vyd. Praha: Portál. 437 s. ISBN 978-80-262-0982-9.

JANDOUREK, Jan, 2001. *Sociologický slovník*. Praha: Portál. 285 s. ISBN 80-7178-535-0.

JUSKO, Peter, 2010. *Vymedzenie základnej terminológie*. In: KRAUS, Blahoslav a Jolana HRONCOVÁ. *Sociální patologie*. 2. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus. s. 30-36. ISBN 978-80-7435-080-1.

KLÍMA, Petr, 2004. *Pedagogika mimo zdi instiucí*. In: JEDLIČKA, Richard et al. *Děti a mládež v obtížných životních situacích: nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí*. Praha: Themis. s. 355-401. ISBN 80-7312-038-0.

KOPŘIVA, Karel, 2016. *Lidský vztah jako součást profese: psychoterapeutické kapitoly pro sociální, pedagogické a zdravotnické profese*. 152 s. 8. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-1147-1.

- KOŤA, Jaroslav, 2015. *Zločin a právní systém*. In: JEDLIČKA, Richard a kol. *Poruchy socializace u dětí a dospívajících: prevence životních selhání a krizová intervence*. Praha: Grada. s. 134-142. Psyché. ISBN 978-80-247-5447-5.
- KRATZ, Hans-Jürgen, 2005. *Mobbing: jak ho rozpoznat a jak mu čelit*. Praha: Management Press. 131 s. ISBN 80-7261-127-5.
- KRAUS, Blahoslav, 2001. *Lokální prostředí, vrstevnické skupiny a výchova*. In: KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ et al. *Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido. s. 126-137. ISBN 80-7315-004-2.
- KRAUS, Blahoslav, 2006. *Mládež a společenské proměny*. In: KRAUS, Blahoslav et al. *Středoškolská mládež a její svět na přelomu století*. Brno: Paido. s. 9-29. ISBN 80-7315-125-1.
- KRAUS, Blahoslav, Jolana HRONCOVÁ, 2010. *Úvod do sociální patologie*. In: KRAUS, Blahoslav, Jolana HRONCOVÁ a kol. *Sociální patologie*. 2. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus. s. 9-13. ISBN 978-80-7435-080-1.
- KRAUS, Blahoslav, 2014. *Základy sociální pedagogiky*. 2. vyd. Praha: Portál. 215 s. ISBN 978-80-262-0643-9.
- KŘIVOHLAVÝ, Jaro, 2009. *Psychologie zdraví*. 3. vyd. Praha: Portál. 279 s. ISBN 978-80-7367-568-4.
- LACINOVÁ, Lenka a Radka MICHALČÁKOVÁ, 2012. *Romantické vztahy*. In: MACEK, Petr a Lenka LACINOVÁ, ed. *Vztahy v dospívání*. Brno: Barister & Principal. s. 55-69. ISBN 978-80-87474-46-4.
- LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ, 2006. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada. 368 s. Psyché. ISBN 80-247-1284-9.
- MACEK, Petr, 1999. *Adolescence: psychologické a sociální charakteristiky dospívajících*. Praha: Portál. 207 s. ISBN 80-7178-348-x.
- MATOUŠEK, Oldřich a Andrea MATOUŠKOVÁ, 2011. *Mládež a delikvence: možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže*. 3., aktualiz. vyd. Praha: Portál. 336 s. ISBN 978-80-7367-825-8.

MATOUŠEK, Oldřich, 2016. *Slovník sociální práce*. 3. vyd. Praha: Portál. 272 s. ISBN 978-80-262-1154-9.

Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2011. *Manuál k případovým konferencím*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí. 42 s. ISBN 978-80-7421-038-9.

MIOVSKÝ, Michal, 2006. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada. Psyché. 332 s. ISBN 80-247-1362-4.

ONDREJKOVIČ, Peter, 2009. *Sociálna patológia*. 3. dopl. a přeprac. vyd. Bratislava: VEDA. 577 s. ISBN 978-80-224-1074-8.

OREL, Miroslav a Věra FACOVÁ, 2012. *Dětská a dorostová psychiatrie*. In: OREL, Miroslav a kol. *Psychopatologie*. Praha: Grada. s. 176-186. Psyché. ISBN 978-80-247-3737-9.

PROCHÁZKOVÁ, Marie, 2001. *Poruchy chování u dětí a mládeže ve školní praxi, možnosti řešení a prevence*. In: JÚVA, Vladimír et al. *Základy pedagogiky pro doplňující pedagogické studium*. Brno: Paido. s. 85-103. ISBN 80-85931-95-8.

RAUCHFLEISCH, Udo, 2000. *Doprovázení a terapie delikventů*. Boskovice: Albert. SCAN. 84 s. ISBN 80-85834-83-9.

SCHMIDBAUER, Wolfgang, 2015. *Syndrom pomocníka: podněty pro duševní hygienu v pomáhajících profesích*. 2. vyd. Praha: Portál. Spektrum. 240 s. ISBN 978-80-262-0865-5.

SOBOTKOVÁ, Veronika a kol., 2014. *Rizikové a antisociální chování v adolescenci*. Praha: Grada. 147 s. Psyché. ISBN 978-80-247-4042-3.

SPITZER, Manfred, 2014. *Digitální demence: jak připravujeme sami sebe a naše děti o rozum*. Brno: Host. 341 s. ISBN 978-80-7294-872-7

ŠÁMALOVÁ, Milada, 2013. *Mediace v soudnictví ve věcech mládeže*. In: HOLÁ, Lenka a kol. *Mediace a možnosti využití v praxi*. Praha: Grada. s. 317-325. Psyché. ISBN 978-80-247-4109-3.

ŠEĐOVÁ, Klára, 2007. *Proces kvalitativního výzkumu a jeho plánování*. In: ŠVAŘÍČEK, Roman, Klára ŠEĐOVÁ a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál. s. 51-83. ISBN 978-80-7367-313-0.

ŠVAŘÍČEK, Roman, 2007a. *Kvalitativní přístup a jeho teoretická a metodologická východiska*. In: ŠVAŘÍČEK, Roman, Klára ŠEĐOVÁ a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál. s. 12-28. ISBN 978-80-7367-313-0.

ŠVAŘÍČEK, Roman, 2007b. *Hlubkový rozhovor*. In: ŠVAŘÍČEK, Roman, Klára ŠEĐOVÁ a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál. s. 159-184. ISBN 978-80-7367-313-0.

VÁGNEROVÁ, Marie, 2014. *Současná psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál. 815 s. ISBN 978-80-262-0696-5.

ZEZULOVÁ, Jana, 2004. *Trestní odpovědnost mladistvých a soudnictví ve věcech mladistvých*. In: SCHELLEOVÁ, Ilona a kol. *Právní postavení mladistvých*. Praha: Eurolex Bohemia. s. 35-102. ISBN 80-86432-82-3.

SBORNÍKY:

BURSOVÁ, Janka, 2010. *Rizikový klient a sociální práce*. In: SMUTEK, Martin, Friedrich W SEIBEL a Zuzana TRUHLÁŘOVÁ, ed. *Rizika sociální práce: sborník z konference VII. Hradecké dny sociální práce, Hradec Králové 1. až 2. října 2010*. Hradec Králové: Gaudeamus. ISBN 978-80-7435-086-3.

PELCÁK, Stanislav, 2015. *Vybrané problémy rizikového chování v adolescenci*. In: HOFERKOVÁ, Stanislava. *Acta Sociopathologica II*. Hradec Králové: Gaudeamus. s. 53-74. ISBN 978-80-7435-577-6.

INTERNETOVÉ ZDROJE:

Kriminalita na internetu roste, z větší části je skrytá, 2019. *České noviny* [online]. Praha: ČTK, 4.2.2019 [cit. 2019-02-05]. ISSN 1213-5003. Dostupné z: <https://www.ceskenoviny.cz/zpravy/kriminalita-na-internetu-roste-z-vetsi-casti-je-skryta/1717550>.

Naše projekty a služby: Dům na půli cesty, 2017. *SKP-CENTRUM: Pomáháme vstát* [online]. Pardubice: SKP-CENTRUM, [cit. 2019-01-25]. Dostupné z: <https://www.skp-centrum.cz/nase-sluzby-a-projekty/dum-na-puli-cesty>.

Spolupráce s dalšími subjekty, 2016. *Metodická příručka pro kurátory pro děti a mládež* [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, [cit. 2019-04-08]. Dostupné z: http://socialnipracovnici.cz/public/upload/image/metodicka_prirucka_pro_kuratoty_pro_deti_a_mladez.pdf.

Programy a aktivity: NZDM Klídek, 2019. *PROSTOR PRO: Obecně prospěšná společnost* [online]. Hradec Králové: PROSTOR PRO, [cit. 2019-01-13]. Dostupné z: <https://www.prostorpro.cz/programy-a-aktivity/nzdm-klidek>.

Statistická ročenka školství: Zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy, 2019. In: *Statistické ročenky školství: Výkonové ukazatele* [online]. Praha: MŠMT, 2017-2018 [cit. 2019-03-02]. Dostupné z: <http://toiler.uiv.cz/rocenka/rocenka.asp>.

Výzkumná činnost, 2016-2019. *Institut pro kriminologii a sociální prevenci* [online]. Praha: Ministerstvo spravedlnosti ČR [cit. 2019-03-02]. Dostupné z: http://www.ok.cz/iksp/v_2016.html.

LEGISLATIVA:

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů. In: *Zákony pro lidi* [online]. [cit. 2018-11-3]. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2003-218>.

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. In: *Zákony pro lidi* [online]. [cit. 2018-12-18]. Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40>.

Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů. In: *Zákony pro lidi* [online]. [cit. 2019-01-05]. Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2002-109>.

Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů. In: *Zákony pro lidi* [online]. [cit. 2018-11-10]. Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-169>.

Přílohy

Příloha č. 1 – doslovný opis rozhovoru s kurátorem pro mládež

Otázka: „Dobrý den. Předem bych Vám chtěla poděkovat za to, že jste si na mě udělal čas pro rozhovor. Dostaneme se hnedka k tématu bakalářské práce, tím je spolupráce s mladistvými pachateli z pohledu kurátora pro mládež. Vy tedy máte bohaté zkušenosti jako kurátor, mohl byste se prosím krátce představit?“

Kurátor: „*Není zač. Tak já jsem jako kurátor pro mládež pracoval 25 let, nejdříve na Okresním úřadě v Havlíčkově Brodě. Pak když okresní úřady skončily, tak na Městském úřadě v Chotěboři. Ještě jsem pracoval jako vedoucí péče o rodinu a dítě, vlastně až do loňského roku... nebo do roku 2017. A od roku 2017 pracuju jako metodik kurátorů pro mládež na Krajském úřadě Vysočina v Jihlavě.*“

Otázka: „Děkuji. Jaké zaznamenáváte z Vašeho pohledu trendy v kriminalitě mládeže, zejména pak mladistvých? Například jací pachatelé přichází s kurátory nejčastěji do styku, jaký druh trestné činnosti převládá?“

Kurátor: „*No, tak v poslední době, a není to vlastně jenom na Vysočině, týká se to celé České republiky – ten průměr je tak trochu v každém kraji jinak, ale v průměru tak o 10-20% klesla majetková trestná činnost. To znamená krádeže, vloupání... Fakt je ten, že některý činy jsou klasifikovaný jako přestupek, z toho důvodu, že tam je ta hranice 5000,- škody. Ale zase úplně geometrickou řadou stoupl počet trestných činů, který souvisí vlastně s rozvojem moderních technologií. Takže třeba kyberkriminalita obecně – ať už je to kyberšikana, což vlastně není jakoby trestný čin... Ale tam to může být ohrožování mravní výchovy mládeže; dál vydírání, nebo co to ještě může být... (odmlka). No, teď mě zrovna nenapadaj žádný další trestný činy. Jo, nebo to může být padělání, co se týká třeba kopírování „céděček“, no a vlastně také bohužel trestná činnost, která souvisí se sexualitou a sexuální násilím na dětech a mladistvých, a to právě třeba prostřednictvím internetu.*“

Otázka: „To jsou zajímavé poznatky. Tuto informaci jsem již zaznamenala také, že se vlastně kriminalita přesouvá do kyberprostoru. Nicméně jsem zároveň četla, že je zde vysoké procento latence... Že se často jedná o kriminalitu skrytou, že se o ní ani například pracovníci nedozví...“

Kurátor: „No, většinou se o tom ty děti dost stydí mluvit a problém je bohužel tedy v tom, že někteří kolegové jako... nechci říct, že to berou zastarale, ale prostě nepřizpůsobují se tomu trendu. Takže my jsme tady třeba začali s klienty komunikovat i v rámci Facebooku. Jo, samozřejmě, chráníme si své soukromí, bezpečí a tak dále, ale pokud jsme třeba klientovi posílali předvolání, tak ta obálka – to člověk vyhodí, když jsme mu volali, byl zase problém v komunikaci... Ale pokud třeba „svítí zeleně“ na Messengeru (je online na Facebooku, pozn. autorky), tak prakticky všichni komunikují. A zvykli si na to, že s nima prostě takhle komunikujeme, oni to tak berou. A to znamená, že třeba i v rámci některých těchto komunikací se to dítě ve večerních hodinách svěří s něčím, co by na živo osobně neřeklo... My jsme vlastně tady taky začali dělat i přednášky na téma kyberkriminalita a vlastně v tom teď pokračuju na Krajském úřadě.“

Otázka: „Jaké jsou typicky užívané metody spolupráce kurátora pro mládež s mladistvými pachateli?“

Kurátor: „Já si myslím pohovor... Já teď nevím, jako obecně metody... Jako v rámci metod sociální práce? Ale většinou to bývá hlavně pohovor, rozhovor...“

Otázka: „Dobrá, děkuji. Ráda bych se také zeptala – s jakými klienty je proces spolupráce nejsložitější? Respektive, jaké mohou nastat řekněme bariéry a komplikace během procesu té spolupráce?“

Kurátor: „Hmm, tam spíš pokud se jedná třeba... Zase se vrátím k té kyberkriminalitě, pokud to jsou takový ty – v uvozovkách – „hodný děti“, jo... Kde prostě ta spolupráce s těma rodičema je třeba složitější v tom, že oni si nepřipouštějí, že by se jejich dítě něčeho dopustilo. Naopak, daleko je to jednodušší třeba s těma klientama z těch sociálně slabších rodin, nebo z těch rodin, kde už měli nějaký problémy, protože oni už to nějakým způsobem berou... A i ta spolupráce s nima, ikdyž to vyzní nelogicky, je lepší.“

Otázka: „Takže řekněme, že rodina sehrává opravdu důležitou roli vlastně během té spolupráce...“

Kurátor: „No... Tam pokud si to ty rodiče opravdu připustí, že jejich dítě skutečně udělalo nějaký problém, snaží se spolupracovat a ví, že by to mohl být „průšvih“, tak vůbec nezáleží na tom z jakýho prostředí ty rodiče jsou. Možná občas některý ty,

nechci říct „asociální“, ale ty dysfunkční rodiny si to uvědomí... A když si uvědomují, že mají doma problém s dítětem, tak oni jsou rádi, že trošku uděláme „bubáka“, jo...“

Otázka: „A jak vlastně dané situace případně řešíte, například když rodiče nespolupracují, nebo bojkotují veškeré vaše snahy...?“

Kurátor: „*Tak záleží zase na věku dítěte, když to dítě je předškolní docházka, školní docházka a ty rodiče nespolupracují, tak tam musíme přistoupit i k represím. To znamená, že jim dáme nějakou oficiální předvolánku. Jako rozhodně to neřešíme nějakou pokutou, pokud je ta rodina sociálně slabá – to bysme jí vlastně dostali ještě do dalších „průšvihů.“ Ale je tam možnost třeba napomenutí, v rámci zákona o sociálně-právní ochraně. A zase – z toho si většina lidí nic nedělá... Ale pokud se už stanoví třeba dohled, tak to už jim je nepříjemný. Ten dohled může stanovit jak ten orgán sociálně-právní ochrany, vlastně OSPOD, tak ho může stanovit i soud. Takže pokud vyhrožujeme tímhle tím – samozřejmě v uvozovkách „vyhrožujeme“ – tak tam už ta spolupráce pak je trošičku sice z jejich pohledu nucená, ale je důležitá. Prostě... Není jim příjemný, že jim někdo leze do baráku, takhle asi, no...“*

Otázka: „To chápu, tomu rozumím... Bavíme se tedy hodně o rodině, v souvislosti s rodinou jsem se tedy chtěla zeptat, jak důležitou roli v procesu spolupráce sehrává právě rodina – to už jsme tedy zmínili...“

Kurátor: „*No... Ono to je prakticky to nejdůležitější, protože pokud rodina nespolupracuje, tak tam je to problém... Zase ale záleží na věku, pokud je to dítě třeba už ve věku patnácti, osmnácti let, tak to řešíme spíš s tím dítětem. A pokud si to to dítě SAMO uvědomí, tak to úplně tak s tou rodinou neřešíme, kromě základních informací. Ale pokud ne a ta rodina nespolupracuje, tak samozřejmě můžeme dělat sankce a represe jaký chceme, ale to dítě, když pak dospěje... Tak to už jako si z ničeho nic nedělá, ví, že mu doma všechno projde... A na všechno ostatní „kašle“... Takže tam jsou právě nejvíce ti klienti, kteří se třeba nejvíce dopouštějí trestných činností i v dospělosti... Z těch rodin, který nespolupracují.“*

Otázka: „Takže vlastně... z toho vyplývá, že je určité procento jedinců, u kterých veškeré snahy, bohužel, nikam nevedou...“

Kurátor: „No... *Je to prostě jen oddálení problému, v tom, že když jsou mladiství, tak se na ně hledí jinak... Ale pokud se dopouštěj ty trestný činnosti a není tam to, že na ně ta rodina nějakým způsobem tlačí, tak říkám... To jsou potom často klienti kurátorů pro dospělé a končívaj často ve vězení...*“

Otázka: „V čem podle vás spočívá úspěch celé té spolupráce? Vlastně – jaké třeba metody vedou k úspěchu, ve smyslu napravení toho jedince?“

Kurátor: „*Já teď nevím, jak to myslíte...*“

Otázka: „No, řekněme tedy spíše jaké postupy, než metody...“

Kurátor: „*Jo, jasně. Tam hlavně záleží na tom, aby si to dítě uvědomilo, co udělalo. Mluvíme tedy o dítěti 0-18 let... A pokud si to uvědomí a chce se napravit, tak je to vždycky dobrý, dobrá cesta. Samozřejmě, pokud se někdo dopustí – já nevím – krádeže, nějakýho mravnostního deliktu, v tom, že to není žádný násilí, tak to fakt může mít jen souvislost s nějakým problémem v dospívání. Ale pokud už tam je třeba nějaká násilná trestná činnost, ať už fyzický nebo psychický ubližování a ten člověk jde dál, aniž by poznal, že to má nějaký následky, tak tam je to špatný. Základ je v tom, aby si ten klient uvědomil, co udělal, chtěl se napravit a dál v tom nepokračoval. Teď ale mluvíme jen o klientech, co jsou psychiatricky zdraví, protože pokud tam je nějaká psychiatrická porucha, nebo potom už dokonce nemoc, tak tam už to ten klient sám bez pomoci odborníka nevyřeší. On se může stokrát snažit a říkat si, že nebude krást – a ono ho to donutí a bude krást. Má sexuální úchylku, bude obtěžovat děti a bez toho, aby mu pomohl odborník, bude v tom pokračovat dál, protože si sám nepomůže. Takže u těch zdravých je to to, že si uvědomí... A hlavně se vrátím zase k tomu, že to je ta spolupráce s rodinou. Že ta rodina MUSÍ fungovat a na to dítě nějakým způsobem ne snad ani tlačit, ale projevit mu zájem.*“

Otázka: „Obávám se ale, že spousta, velké procento, delikventních jedinců právě trpí nějakou psychiatrickou poruchou. Není tomu tak?“

Kurátor: „*No... Ona je to často spíš porucha chování, která může tím, že se to dítě dostane z puberty do dospělosti „odeznít,“ v uvozovkách. Ale pokud tam je nějaký závažný onemocnění... Tak to už je pak problém skutečně na psychiatra. A tam zase záleží, aby ten sociální pracovník, dneska už by na to měli mít dostatečný vzdělání, odhadl, co on sám může vyřešit a co naopak. Jsou třeba případy, který by třeba*

v dobrý vůli řešil represí, napomináním, ale mohl by udělat víc škody než užitku. Že prostě ten sociální pracovník už by měl rozpoznat, že tam je něco špatně a třeba toho klienta na tu psychiatrii odeslat. A potom už to řešit komplexně – psychiatr, psycholog, sociální pracovník, škola... Ale už se na to musí hledět komplexně, protože tam jsou problémy i jiný než jenom sociální.“

Otázka: „Aha... Já na to koukám možná z trošku jiného pohledu, jelikož jsem byla na praxi v dětském diagnostickém ústavu...“

Kurátor: „V Hradci?“

Otázka: „V Hradci, ano...“

Kurátor: „*Rokitanského? (smích) Na náměstí...“*

Otázka: „Nene, v Plotišti nad Labem. Ne tedy přímo v Hradci... A tam jsem se s těmi psychiatrickými problémy setkala u opravdu hodně dětí, si troufám říct. Co jsem tak vyzorovala...“

Kurátor: „*No... To je zase další věc, jestli prostě... Tam to je zase problém toho systému, jestli to dítě patří na psychiatrii, nebo do ústavu. Protože pokud třeba plní povinnou školní docházku, a to okolí si s ním neví moc rady, tak bohužel v tom diagnostiku skončí dítě, který má třeba jenom psychiatrický problém. Anebo zase obráceně – dítě, který zlobí, skončí občas na psychiatrii. A pokud ty psychiatři to berou tak, že skutečně se mu snaží pomoci – je to v pořádku. Ale pokud ho berou jako nemocného klienta, nasadí mu prostě léky, stane se z něj trošku, jak my říkáme, „cvičená opička“ a ničemu to nepomůže. Takže tam je právě důležitá ta diagnostika.“*

Otázka: „Asi je také dobré klienta nenálepkovat, že? Třeba dát mu nálepku, že ON je ten problémový.“

Kurátor: „*No to vůbec ne, no! Protože to zase máme zkušenosti v tom, že třeba takový to srovnávání sourozenců doma – jedno dítě zlatý, druhý dítě zlobí, jo, tak mu říkají třeba: „Kdybys byl jako Mařenka, ty seš takovej hajzlík,“ nebo zase ve škole to dělají učitelé: „Podívejte se, Pepík zase něco provedl“ – takže Pepík udělá to, že když už je špatnej, tak chce být v něčem nejlepší, tak bude nejlepší v tom, že je nejhorší. Takže tohle naopak to má tu efektivitu v tom, že když se to dítě nálepkuje, tak dělá všechno pro to, aby bylo v tomhle nejlepší a dělá ještě větší průšvihy.“*

Otázka: „V předchozím rozhovoru jste vlastně říkal, tuším, že často naopak zabírá motivovat klienta...“

Kurátor: „Určitě! Zase záleží na věku, jo, to je důležitý. A na tom rodinným prostředí, takže tam pokud ta rodina přijme takový to jenom že se trestá, tak je to špatný. Ale to samý je zas pravej opak, to rozmazlování, jak my říkáme, takže tam je důležitý, aby následovala efektivní odměna, ať je to, já nevím, trávení volnýho času, delší vycházky, ale musí to nastat hned, jo. A to samý, pokud něco udělá, to dítě, neříkat mu: „Uděláš to ještě jednou a dostaneš zaracha.“ Tam je důležitý to vyřešit hned, v té chvíli. Aby to dítě vědělo, že to je následek toho jeho chování. No a potom tím, že teda uvidí, že to ti rodiče myslí vážně, tak si myslím, že už je pak motivovanéj k tomu, aby nedělal ty hlouposti, jak my říkáme. Ale v tom je zase problém – vidíme to, že ty rodiče bohužel poslední dobou, pokud jsou třeba pracovní vyčerpání, dělají dost velký chyby v tom, že tomu dítěti třeba zakazují aktivity, jako je fotbal, hokej, gymnastika a podobně. No a nechaj ho zavřený doma, to dítě potom zpořádá, no a co doma? No tak je potom na počítači. Takže možná ideální tomu dítěti ten počítač vypnout, odpojit ho od internetu a oni jsou potom motivovaní daleko víc.“

Otázka: „No, ještě bych se třeba doptala – takže vlastně byste potvrdil, že jsou problémy s chováním dětí v rodinách z nižších sociálních vrstev, ale i z vyšších?“

Kurátor: „Určitě, tam to podle mě nesouvisí tak s tím, kdo se dopouští trestný činnosti. A vůbec, v porovnání trestný činnosti, pokud už teda vypustíme tu majetkovou, která klesá, tak tam to vůbec není rozdíl, jestli je ze sociálně slabý, nebo sociálně silný rodiny. Sociálně slabší, samozřejmě tam nebudeme brát jenom romský etnikum, tak samozřejmě tam je daleko větší počet krádeží, ale to už jsou často krádeže, kdy si dítě často vezme to, co doma nemá, to, co mají ty ostatní. Ale jinak co se týká ať už ty kyberkriminality, všeho, tak tam je důležitý, aby se tomu dítěti věnovali. Takže i sociálně slabá rodina, kde je prostě takový to „maminkovství“, že ona to dítě má ráda, tak dá mnohdy daleko víc, než jak já říkám sociálně silná rodina, kde ty rodiče od rána do večera lítají, na venek působěj velice dobře, dítě chodí na pět kroužků, ale ve finále to trávení volnýho času s tím dítětem tam není prakticky žádný. No... Oni jim prostě zaplatí to, aby se měly dobře, ale pokud tam chybí ty vazby, tak stejně... Prostě vždycky se to projeví!“

Otázka: „No jo a ono je hlavně asi také potřeba rozlišovat úmysl toho činu, že? Jestli třeba to dítě krade proto, že mu rodiče nedají svačinu, nebo jestli krade, protože má nějaký jiný problém...“

Kurátor: „Jo, jo, jo... Měl jsem i klienta, kterej prostě mohl mít co chtěl, ale on kradl. A kradl prostě jenom natruc rodičům. Protože si vyžadoval pozornost... Oni (rodiče, pozn. autorky) si jezdili na dovolený, ale jeho na dovolenou třeba nevzali. Jeho poslali s táborem do Chorvatska, do Španělska, takže prostě exkluzivní... Ale on si prostě chtěl vyžádat pozornost od těch rodičů, takže ve třinácti začal úplně nesmyslně krást. A ve finále potom, po tý diagnostice a po všem skutečně vyšlo najevo, že tam je problém v tom, že tam jsou špatný rodinný vazby.“

Otázka: „Řekněme, že už jedinec spáchá provinění. Lze vůbec nějak předcházet recidivě mladistvých pachatelů?“

Kurátor: „No možná třeba tou motivací a hlavně tím, že teda ten sociální pracovník, který se do toho procesu dostane, nebo spíš ten kurátor, se snaží působit na tu rodinu, aby ta rodina spolupracovala. Ale nemyslím si, že by to byly takový ty preventivní akce, jak se rozdávaj letáky, nebo jsou přednášky... Tam jde o to, aby to byla věc, kterou to dítě pochopí, jo. Třeba dneska tady máme společnost Spektrum ze Žďáru nad Sázavou, která dělá přednášky v rámci protidrogový primární a terciální prevence. Ale oni s nima nedělaj to, že by jim tam vykládali „tohleto je nebezpečný,“ ale třeba formou hry je připraví na to, jakým způsobem se, když se dostanou do rizikový situace, chovat, nebo jak se tý rizikový situaci vyhnout. Takže u těch dětí to je třeba: „Hele, prosimtě, támhle kluci vlezli do prodejny, ty tam nesmíš stát a hlídat, protože se dopouštíš toho samýho.“ Takže určitě je to spíš to, aby se to dítě naučilo chovat se v tý situaci, do který se dostane, aby neporušilo zákon.“

Otázka: „Aha, takže je určitě dobrý dělat tu prevenci tak, aby přišla k dítěti přirozeně, nenásilně a řekněme hrou, než prostě jen obecně vykládat...“

Kurátor: „Tak... jo, jo. Já si myslím, že nějaký jakoby základní věci samozřejmě kolem tý puberty musí už vědět. Já nevím, v patnácti letech něco ukradnu, je to trestnej čin krádeže. Někoho zmlátím, je to ublížení na zdraví, to jo. Ale když mi to bude někdo furt říkat dokolečka, tak ty děti si z toho nic nevezmou, že jo... Tam je možná příklad tý dobrý praxe třeba i ty besedy s klientama, co se dopustili nějakých problémů, teda kromě drog, podotýkám... Tak ty si myslím, že jsou třeba dobrý, jo.“

Otázka: „Dobře, děkuji. K jinému podtématu – v čem podle vás nejvíce spočívá náročnost výkonu povolání kurátora pro mládež?“

Kurátor: „*Asi taková ta spíš psychická zátěž... V tom, že kdo s tou prací začíná, tak má pocit, že... Nebo takhle – chce, aby někomu prostě pomohl. Jenomže pokud dítě nechodí do školy, tak mu pomůže. A ono do té školy najednou třeba chodit začne. Ale ono se to opakuje. Takže možná taková ta demotivace z toho, že pomůže ne deseti klientům z deseti, ale třeba jenom jednomu z deseti. A že ty ostatní se dopouštěj těch problémů dál. A my, co to děláme už delší roky, tak vidíme, že se nám třeba vrací děti, ta druhá generace z rodin, kde ty klienti byli...Ať už to je třeba týraný dítě, který nám v devíti, deseti letech říká, že až bude mít své vlastní děti, že V ŽIVOTĚ by na ně nesáhnul... A dneska vlastně tyhle ty děcka, v té době klienti, třeba mnohdy jsou trestně stíhaný za úplně ty stejné věci, který jim dělali rodiče...Jo, takže může to působit jako třeba nelogický, ale je to třeba určitě vzorec chování. No, takže i to je třeba jako důležitý říct...“*

Otázka: „Napadají vás ještě třeba nějaká další rizika, která s sebou přináší výkon profese kurátora pro mládež?“

Kurátor: „*Nesmí ten člověk si to nechat zajít nějakým způsobem do soukromí. To znamená, že to je takový to profesionální chování – ne neslušnost ke klientům, ale třeba to, že ano, budeme řešit váš problém, přijďte ke mně do kanceláře. My jsme tady měli takový docela volný režim z vedení v tom, že třeba jsme se sešli v tom prostředí, kde to tomu dítěti vyhovuje. Takže ve škole, to je samozřejmý, ale jdeme i k němu domu. Samozřejmě, nelezeme tam v situaci, kdy nejsou doma rodiče, ale třeba rodiče jsou v kuchyni, bavíme se s ním v pokojíčku. Vůbec žádný problém není dojít si s dítětem do cukrárny, do baru klidně, sednout si na náměstí na lavičku... Jo, to jsou prostě věci, který jsou nějakým způsobem dobrý, který fungují, ale nesmí to zajít tam, že ten člověk si třeba toho klienta pozve domu. Nebo někdo zazvoní na kurátora v osm večer s tím, že má problém. Pokud to není takovej problém, kde by šlo o život, tak slušně říct, ať se nezlobí a že to budeme řešit zejtra v kanceláři. Takže prostě nenechat si to vlízt do soukromého života, protože pak většinou to ty lidi neustojí profesně.“*

Otázka: „Jasně. Nastavit si prostě nějaké pevné hranice a mantinely, které nelze překročit...“

Kurátor: „*Jo, pravidla, no.*“

Otázka: „Tak už snad jen na závěr – máte nějaká doporučení pro studenty sociálních oborů, kteří do budoucna plánují nebo zvažují, že by šli pracovat vlastně jako kurátor pro mládež, nebo celkově do téhle oblasti práce s rizikovou mládeží?“

Kurátor: „*(smích) ... Ted' je velkej problém v tom, že třeba hodně klientů... Tedy pardon, studentů, co chodili na praxi sem, utíkají do neziskovýho sektoru, nebo utíkaj úplně někam jinam, kde je to líp placený. Takže tam je to trošičku problém finanční, ale zase je to zajímavá práce, je to práce s lidma. Takže hlavně nenechat se odradit... A jako zase někdy řešit problém, když se to podaří, tak je z toho takovej dobrej pocit.*“

Otázka: „To je hezké zakončení. Dobře, já vám tedy ještě jednou moc děkuji!“

Kurátor: „*Není zač!*“